

VYUTPATIPRADĪPA

OR

A MANUAL

ETYMOLOGY OF THE MARATHI LANGUAGE

GOVIND SHANKAR SHASTRI BAPAT.

EIGHTH EDITION. Revised and Enlarged.

10,000 Copies.

Reprinted for Copyright on the Government of India Act 1919.

PUBLISHED

TRIMBAKJI JAYAL,

Proprietor of Dadasaheb Dighe "Nikash" at the Press.

1913.

(Copyright reserved by the Proprietor for the year 1913.)

Printed at the Press.

—

■

■

VYUTPATTIPRADĪPA

OR

A MANUAL

OF

ETYMOLOGY OF THE MARĀTHĪ LANGUAGE

BY

GOVIND SHANKAR SHĀSTRĪ BAPAT.

FOURTH EDITION—Revised and Enlarged

16,000 Copies

*Registered for Copy right under the Government of
India's Act XXV of 1907*

PUBLISHED

BY

TUKĀRĀM JĀVĀJĪ,

PROPRIETOR OF JĀVĀJĪ DADAJĪ'S "NIRVATA BHĀRAT" PRESS,

1913.

(All rights reserved by the Publisher for this Edition.)

Price 3 Annas

BOMBAY

Published by Tukaram Jaiyaji, } at the Narayana
Printed by K. V. Shedge } 21 Kolbhat Lane,

न. २६

व्युत्पत्तिप्रदीप.

हैं पुस्तक

गोविन्द शङ्कर शास्त्री वापट

यांनी केले.

दोपून पादविलेही भावृनि भाटपी.

१९,००० प्रती

ह्या पुस्तकाची मालकी म. न. १८९७ च्या २५ व्या
भाषाप्रमाणे नोंदली आहे.

मुंबईमध्ये

जायजी दादाजी यांच्या

"निर्णयसागर" छापखान्याचे मालक मुकाराम जायजी
यांनी छापून प्रसिद्ध केले.

म. न. १९१३ इ. मधी

ह्या भाषाप्रमाणे म. न. अविज्ञाप प्रसिद्ध करण्याने
म. न. या भाषाप्रमाणे रेविने आहे.

वि. म. न. ३ आहे.

मुंबईमध्येः निर्णयसागर छापखान्यांत छापिले.

११

शुद्धिपत्र.

१४ ८ ३ वा टीपेंत ३२ वाजावटिच ३ मी टीप पना मम भावें, ला-
 येवया ५ की टीप पना मम वाचा ।

१४ २८ भावेंत ५ क टिगान क वाचा ।

प्रस्तावना.

भाषेतील शब्दांची व्युत्पत्ति जाणजे, हे माया वांगडी देण्यास आवश्यक आहे. हिंदवीन तर, शब्दव्युत्पत्ति हा एक व्याकरण-
चाच भाग समजतात. मराठीसारखा प्राकृत भाषेतील शब्दांची
व्युत्पत्ति समजणे तर पारच आवश्यक आहे. कारण, त्यासमून
भाषेन फेरफार कसे होताना हे कळते. पुणेवीन या व्युत्पत्तिशा-
स्त्राचा इतका प्रसार झाला आहे की, त्यासमून इतिहास बरेच
विषयांसेबंधी अनेक गोष्ट लागते आहेत. इतक्या मराठी भाषेतील
शब्दांची व्युत्पत्ति जाणव्याग काही साधन नाही असे जाणून व
दिलेक निघाव्या मूलनेरमून, हिंदवीन शब्दव्युत्पत्ति या विषयावर
ही पुस्तके आहेत. त्या समुदायर हें महानम पुस्तक तयार केले
आहे. इती मराठी शास्त्रीय शब्दनिर्मितीच चालू आहे, त्यान
बहुलकून केवळ शब्द शब्दांची व्युत्पत्ति सांगितली आहे, व
दिलेक ठिकाणी ती व्युत्पत्ति समजाविक दिली आहे. उदाहरण,
अमना हा शब्द आरू धातूसमून दिला आहे; परंतु हा शब्द 'अ-
नामकल्याणे' वा मनातुर्नाम प्रत्ययाधी मत्वधी व प्रत्य होऊन
झाला आहे. तसेच, गोमय हा शब्द 'गोम पुतीवे' वा मूत्रांमि वि-
नायाधी मय प्रत्य होऊन झाला आहे, असे समून तो गोमू धा-
तूसमून झाला आहे असे दिले आहे, हे बरोबर नाही अशी भा-
षाची बरीच उदाहरणे आहेत.

अलीकडे अवधरवार्धरविश्व इतक्या एक पुस्तक प्रसिद्ध झाले
आहे; परंतु त्यान अकता रर, र्नादा विदा, र्नामर वळा, अटश धातूवे,
बरेच शब्द पाहता त्या पुस्तकाचा उद्देश केवळ शब्दव्युत्पत्ति शा-
स्त्राचा नाही, असे वाटते व दिलेक ठिकाणी व्युत्पत्ति दिली
आहे, तीच केवळ अर्थसाधन समजवुये, वा शब्दासमून हा
शब्द झाला असे समजते आहे. अकता बरेच शब्द पाहिले अ-
सा हे समजून घेतल.

दुसऱ्या आशुचीची प्रस्तावना.

पहिली भावृत्ति छापण्यापूर्वी वा पुनर्वाचा दस्तऐवज बरीच बरे मिळिलेला होना. तो बऱ्याच विद्वानांनी पाहिला. त्यांची निष्पत्ती मिश्र मते पडल्यामुळे, छापणे खबर झाले नाही. यामुळे दुसऱ्या भावृत्तीचा प्रयोग इनका खबर देईल असे वाटले नव्हते. परंतु हात आठ महिन्यांनंतर दुसरी भावृत्ति बाळग्याची वेळ आली त्यामुळे सुधारणा करण्यास पुरवण चार बोरी चांगडरी, प्रथमावृत्ति निपात्यावर मोठमोठ्या शाळातील सराठी भाषा शिक्षिकांरी गुट व परीक्षा घेणारे सचिवारी दांड, पुस्तक अधिक उपयुक्त होण्यास भागणी काय सुधारणा केली पाहिजे, याबद्दल विचारिले होते. त्याबद्दल ज्या सूचना आल्या त्यांपैकी पैकी आल्या तिनक्या पैकीच्या आदेश पुनरीति पुस्तक माहिती खगण्या बळगेंने व प्रथांच्या शाखांच्या मिळाली ती वा भावृत्तीन दिली आहे. पुढोपांतील प्रसिद्ध विद्वान मॅक्लर मुहूर्त दांडे भाषाशास्त्रातील मॅक्लर, म्यूर शाहेबांडे शास्त्र भाषेच्या शाखेने मॅक्लर, इत्यादि इतर भाषेतील पुनर्वाचा बाळगणा, त्यांना जो उपयुक्त माहिती मिळाली, तीपैकी सराठी बाळगणा अद्याप अशी वाटली, ती हा पुस्तकांत दिली आहे.

हे पुस्तक दोरें बरीच झाले, असे तिलेक शिक्षकांचे म्हणणे आहे; ते बाही मॅक्ली सरे आहे. कोणतीही गोष्ट नव्या रीतीने शिक्षण लागल्यास आरंभी बरीच वाटावजाचीच तीच प्रचारांत पडली म्हणजे सोनी वाट लागते तसेच वा पुनर्वाटीत सर्वत्र माहिती सर्व विद्यार्थ्यांकरिता आहे असे नाही बरीच भाग वाटेल तो आरंभी शिक्षक नवे. तो पुढच्या दयतेटीत मुलांत सुलभ वाटेल. काही माहिती वेबळ शिक्षकांकरिताच दिली आहे. कारण, जो विषय तिनका शिक्षकने आहे, त्याची त्यापेक्षा तिनकी काल माहिती असेल तिनकी चांगलीच असेल असेल तरच तो भाषा सनम रीतीने शिक्षिकां देतो, हा सर्व शिक्षकांस अनुभव आहे. तसेच ज्यांना इतर भाषांच्या प्रयोग आता नाही त्यांना पुढोपांतील परिणाम अनुभवाच्या बोधना प्रकारे अनुभव घेतला.

या पुनकांत मराठी भाषेतील (संस्कृतापासून निघालेल्या) शब्दांची व्युत्पत्ति सांगण्याचा यत्न केला आहे.

मुख्यत्वेकरून आर्य, यवनी आणि मराठी किंवा देशी, असे तीन प्रकारचे शब्द मराठीत आहेत. पहिल्या दोहोंत दोन प्रकारचे शब्द येतात.

आर्य.

यवनी.

१ संस्कृत किंवा तत्सम
(संस्कृतासारखे)

१ भारती.

२ अपभ्रंश संस्कृत किंवा
तद्रूप (संस्कृतापासून झालेले)

२ पारसी.

संस्कृत किंवा तत्सम शब्द.

१. देव, पुरुष, श्री, कन्या पुत्र, योग्ये बहुत शब्द शुद्ध संगृह्य होत. हे शब्द फार असून पुष्कळीं कळपशाय्यांनी अठव्यामुळे या पुनकांत दिले नाहीत. हे शब्द मराठी भाषेने वारंवार येत अठव्यामुळे यांचा धावधे कळता तर था गळे, परंतु तो सांगण्याचा यत्न केला असता पुनकांत काढे होईल, झगून राहिल्या नाही. तो संस्कृतशब्द १। चारल्यास एवज कळपशाय्याच्या आहे.

पेदावारीत संगृह्य भाषेचा प्रकार बहुत शास्त्र त्या कायून बहुत. संगृह्य बोधार्थीत पाहिजे तो शब्द याभाषा लोकांच्या मराठी भाषेत येतो, हे बोधोपतादिकांची वरिता किंवा निघान लोकांची भाषणे ऐकिली असता एवज ध्यानात

१. वरिष्ठकाव्य बोधी कावरी, तेजसु शब्द व जलोवरी बोधीका व व यती शब्दादि देवता. पुढाभाषे, अष्टाद, दुष्टवले वरी कावरी भाषा वगैरे, देव, पुत्र, योग्ये तेजसु शब्द आहून वगैरे, यांची वरी बोधीका व व देव, देव वरी वगैरी शब्द आहेत

येईल. यासाठी सन्कृत धातूपातून नाम वंगरे होतात त्यां-
विषयी कांही व्यापक नियम मात्र एथें सांगतों.

१ संस्कृतांत धातूम तूं किंवा ईतु आणि थक प्रत्यय ठा-

१. तूं किंवा इतु वाविषयी मन्कृत स्थाकरणांत साधारण असा नियम आहे की दीर्घ उकारान्त, दीर्घ ऋकारान्त धातु आणि तु, क, एणु, शी छ, तु, रिश् डी, धि आणि वृ दांशिवाय कोणताहि स्वरान्त धातु आणि छाली दिनेले स्वं-
जनांत धातु बोन तूं प्रत्यय लागतो. या धातूम अनिङ धातु असें शब्दतात्र
इतर सर्व धातूम इतु प्रत्यय लागतो. त्यांस सेट धातु झणतात वकाराशिवाय
कोणतेहि श्रवण ज्या प्रत्ययांच्या मागीं आहे त्या सर्व प्रत्ययांस हा नियम
काय आहे यास कित्तेक अपवाद आहेत कांही विशेष प्रत्ययांपूर्वी अनिङ
धातु सेट होतात व सेट धातु अनिङ होतान. तथापि त्रिशक्तु शिशकांभ्या
माहितीकरतां संस्कृत स्थाकरणांतील हा सामान्य नियम दिला आहे

भर	रद्	भिद्	कश्	शुष
भार	दिश्	भुज	कद्	शुष
कृश	दिद्	भरज	कभ	क्षि
कुष	इद्	मन्	लित्	सज
कुश	दुष	मरज	मिज	नद्
क्षि	दुष	मिद्	मिद्	साप
छुद्	दुश्	मुज	न	शिष्
छुष	दिष	दुश्	वप्	ति
दिद्	नम्	वप्	व	राद्
गम्	मद्	वभ	वभ	सुप्
वप्	मिप्	वम्	वद्	रकम्
दिद्	तुद्	वम्	दिप्	रुम्
छुद्	वप्	वु	विद्	वप्
नद्	वद्	रभ	दिद्	वप्
मिद्	मिद्	रप्	दिप्	मिद्
मिप्	तुद्	रज	दिप्	वद्
दुद्	दुद्	रा	वद्	वद्
दुप्	उद्	दिप्	रा	
दुद्	वद्	दिप्	रा	
लप्	वद्	वप्	दुद्	
रद्	वद्	वद्	दिप्	

उत्तमं.

अर्थ

उदाहरण

१ अति-

आधिक्य.

अतिशय परिचित.

आधन

आत्म

२ अधि-

दर्शन-

अधिका

३ अनु-

सादित्य-

अनुमग्न, अनुकूल

सादित्य.

४ अ-

दृग्, न्यूनत्व-

अवर्ध, अमग्न

५ अति-

आदग्न-

अविधान (आग्राह्य)

६ अधि-

सानीध-

अभिगम.

७ अ-

न्यूनत्व-

अनमान, अवनती.

८ आ-

वैरीत्य (उत्तरपणा),

गमन (जानें), आगमन

(देने), दान (देने),

आदान (देने),

९ उत्-

उत्पन्न-

उत्पन्न, उत्पन्न

१० उ-

साधित्य-

उपगम

११ दु-

निदा, काठिन्य-

दुर्गति, दुर्गम.

१२ दु-

सादित्य-

निकेय.

१३ नि-

अभाव-

निक्षेप, निराहार.

१४ नि-

वैरीत्य-

वैरीत्य.

१५ नि-

आममता-

परिहार, पर्यटन.

१६ प-

आधिक्य-

प्रदर्शन, प्रमाण.

१७ प-

पुन-

पुनः, पुनः.

१८ प-

दृग्, आधिक्य-

विशेष, विशेष.

१९ प-

दृग्, आधिक्य-

विशेष, विशेष.

२० प-

दृग्, आधिक्य-

विशेष, विशेष.

२१ प-

दृग्, आधिक्य-

विशेष, विशेष.

२२ प-

दृग्, आधिक्य-

विशेष, विशेष.

२३ प-

दृग्, आधिक्य-

विशेष, विशेष.

जेषं अर्थ कायम राहून शब्दानें रूप माग बदलतें, तेषं
रूपापञ्चश होय. जमं—अर्पण=ओणं, अमंगड=भोगड,
इगु=ऊग, इत्पारि.

जैसे मूढ शब्दाने रूप पाकटून अर्थादि बदलनो, तैसे
रूपाभाषमंश होय. जमो-अणि-आई, आगमन-मांवरने
इत्यादि.

समाप्ति

वेगवेग, कर्म योग, कर्मवृद्धि, आणि कर्मसिर्गम, अन्ना चार
प्रकारांनीं गट्टीने स्थापना होताना.

१. शर्माभेद काय-कल काय, शर्म-शर्मो-शर्म, शर्म =
शर्म, शर्म-शर्म १०

३. धर्मलोपः - मन्त्रमन्त्रमन्त्र, वद-वद, आनन्त्र-
मन्त्र, अन्त्रमन्त्र इ०.

[illegible]

४ यकंविषयं - ११६-११७ ११८-१२०, वा ११६-११७, ११८.

मन्त्र-तन्त्र विद्या का मूल-तत्त्व है कि भगवान् ही ईश्वर हैं।

1. 1945년 8월 15일 일본 제국 패망 후, 우리 민족은 해방을 맞이하였다. 그러나 해방 후에도 우리 민족은 여전히 일본의 식민 지배를 받고 있었다. 1945년 8월 15일, 일본 제국은 패망하였다. 그러나 우리 민족은 해방을 맞이하였다. 그러나 해방 후에도 우리 민족은 여전히 일본의 식민 지배를 받고 있었다. 1945년 8월 15일, 일본 제국은 패망하였다. 그러나 우리 민족은 해방을 맞이하였다. 그러나 해방 후에도 우리 민족은 여전히 일본의 식민 지배를 받고 있었다.

जैथें अर्थ कायम राहून शब्दाचें रूप मात्र बदलतें, तेंपें
रूपापन्नता होय. जसें—अर्पण=ओरणें, अमंगल=ओंगळ,
इक्षु=ऊस, इत्यादि.

जेथे मूळ शब्दाचे रूप पालटून अर्थहि बदलतो, तेथे रूपार्थापन्नंश होय. जमे-अयि=आई, आचमन=आंचरण इत्यादि.

रूपपञ्चश.

वैगंभेद, वर्णलोप, वर्णवृद्धि, आणि वर्णविपर्यय, अगा चार प्रकारांनी शब्दांचे रूपांतरण होनात.

१ घणभेद्.-कार्य=कज=कात्र, भंभ=भंबो=रांभ, बउ=बळ, रापी=रात्र ६०.

२. घणेतोप.-अरण्य=रण्य=गन, बदर=घोर, आलयाड=अडे, उपराम=उपाग इ०.

३ यणंगुह्यि.-अम्ल=आंबद, तिक्त=तिमट, हनु=हनुषडी,
पीन=रिपटा इ०.

४ षष्ठीविपर्ययः.-निलक=दिहत्या उत्तर=उत्तरा, वायव्य=
वायव्य, इत्यादि.

ममूज गन्द प्रापुत मापेन येनावा जे आरभण होला,

[illegible]

११. शब्दांमध्ये स्वरापुट्टे पकार आल्याम त्याम व होतो.
जसे-कच्छप=कासव, सपत्नी=भवत, ताप=नाव, वारी=वाव.

१२. श्रुकारांत संस्कृत धातूंच्या अंत्य श्रुकाराम अर् आदेश
होतो. जसे-कृ=कर, मृ=मर्, मृ=मर्, मृ=मर्, नृ=तर् इत्यादि.

१३. पत्, मद् इत्यादि धातूंच्या अंत्य व्यंजनामु ङ आदेश
होतो. जसे-पट्जे, सट्जे, इत्यादि.

१४. व्यंजनांत संस्कृत धातु प्राकृतात येतांना अकारांत
होतात. जसे-यद्=यद, भ्रम्=भ्रम.

१५. संस्कृत धातूंच्या अंत्य दकागम कधी कधी ज होतो.
जसे-मिद्=मित्रणे, मद्=मात्रणे.

याशिवाय काही नियम त्या त्या उदाहरणांशी दिडे आहेत.

अस्य वर्ग-भेद शास्त्रामुळे संस्कृतांनीक मूर्धस्वांत कार बदल
न होतो, जे भेदे तद्भव शब्द मराठी मागेत येतात, त्यांविषयी
काही नियम सांगतो.

१. संस्कृत अकारांत पुढिगी शब्द मराठीत बहुधा गंतव
गड्यात. परंतु किंचेदास मराठीत आकारात रूप प्राप्त होत
जसे-मित्र=मित्र्या, काग=काता, घोट=घाडे, इत्यादि

१. काडा इत्यादि शब्दांच्या व्युत्पत्तीविषयी किंचेद विद्वानांना मज
तडे जात की, मृगशब्द घोटक याचा प्राकृत बोधन लया लपभरा होत.
मराठीत येतांना घोट शब्दाचा लव लकार व क वारीक काढना मज
बोधा मज बोधन बोडा लया शब्द जातो. संस्कृतान वृणुव न
आधी क प्रत्यय क.गन लप-वामुळे किंचेद शब्दांविषयी लया गत.
२. मुक्तक दिवळे तरी मराठीत सर्व आकारांत शब्द लयाच होतात.
आहेत जसे दणगी दणार नाही. कायची पुढिक वर निघत नाही.
दिवळे, को हा की, संस्कृतान आकारांत पुढिगी लयाच लपभरा. मज
बोधा नियम काढणे, लया प्राकृतान को होणे (कायचि मज
बोधा लपभरा, कायचि लपभरा) हा नियम मराठीत येतांना लयाच लपभरा.

* मराठी लप लया लपभरा मज पुढी लप लपभरा लपभरा मज लपभरा

मराठीत मूलरूप होते. जसे-बुद्धिमान्, श्रीमान्, धनवान्, इत्यादि. कधी कधी श्रीमान्-श्रीमंत, माम्यवान्-माम्यवंत अशीहि रूपे होतात.

६. सकारांत पुढिली शब्दाचा शेवटील स जाऊन मामल्या अकाराम आकार होऊन मराठीत शब्द होतात जसे चंद्रमस्=चंद्रमा. परंतु सकारांत शब्द मूळचा नपुंसकलिंगी असला तर त्याचा सकार माथ नाहींसा होतो. जसे-मनस्=मन, पयस्=पय, इत्यादि.

७. ज्यांच्या आरंभी ताळव्य वर्ण असतो, असे कित्येक संस्कृत शब्द मराठीत येतांना त्यांच्या ताळव्य व्यजनाचा दंतताळव्य उच्चार होतो. जसे-चोर=चोर, जड=जड, इत्यादि.

व्युत्पत्तिप्रदीप.

अ

अंक (गुणा करणे). अंकन=, भण्टा (वडील बहिणीचे आंगणे, आश्वणी. अंक=, यंगरे सगानाधी बांध) आंकडा. अंकुर=आपुर, आका, आकाशई. अंकिते. | अंग आंग, आंगटे, अंगना.

१. संस्कृतांत अशा प्रकारची विशेषणे श्रीमिणी असल्यास त्यांची रूपे धनवती, बुद्धिमती अशी होतात. आणि जपुंसकलिंगी असल्यास धनवद्, बुद्धिमद् अशींच राहतात परंतु मराठीत विशेष विशेषणांची रूपे भिन्न भिन्नने पाळून नाहींत, त्याप्रमाणे धनवान् इत्यादि विशेषणाने कप सर्वशिली मारणेच धोरितात. जसे धनवान् पुष्प, धनवान् बापको, धनवान् घराने इत्यादि. २. अश्विन अंगत गुणा येवना असा अर्थ आहे. राजादिहोना मेवढ असला कराने त्याचा अंगतवर कोडी ना मेवढपणाने विनू कराने त्यावरून मराठीत अश्विन कराने मेवढ असा अर्थ लागला. तो त्याचा अश्विन आहे कराने त्याची बुद्धिमानपणा आहे असे समजतात. ३. अंग ह्याचा अंगस्थानावर 'अ' पदव लागून 'अंगना' हा शब्द झाला आहे वाचा अर्थ 'दुसर शी' असा आहे

अम्भ (दम्भ) आम्भान्, जम्भे	कादन देवाम अंमं का-
अमोघाभ्या (हृण्णान्नानी.	नात् नै, अर्धं=अर्धे
अमर्त्या निर्वी, चरम	देवता देवा
अमुक अयुक्त, अमका	अर्धं पूता दम्भे। अर्धन=
अमृत आरुत, आरुते, आर	आंति, अर्धा, अर्धो (पूय).
(हृण्णान्नानी), आरुती	अर्धिन (काटा) आं.व.
(निव ५, आरुती	अर्धे मागं। अर्ध, आर्धना,
अप् (जगि) अवन, दधि-	आर्धिनं, अर्धी (मागगाग).
आर्धेन, उत्तंगायन, प-	अर्धे अर्धे, अर्धादी, अर्धरी,
लायन=पञ्चने	अर्धेता, अर्धेन, अर्धक=अ-
अपि आई.	धुक. अर्धशीर्षे=(अर्धे मल-
अरघट्ट ग्हाट, ग्हाटी	क ५, अर्धगिरी। अर्धे कर्माळ
अरण्य गने	दुर्गते त्या गंगाम मगनात),
अर्गला आगळ	अर्पे (देणे) आर्पणे, अर्पण=
अर्घ्य (उदकानि गंध पुष्प	आर्पणे समर्पण=मोर्पणे.

१ मत्र भाकाशाम आच्छादिने, त्यावरून आच्छादनाम अम्भा असे नाव पडले, जसे—छत्रीचा अम्भा २ अमा-पंचे छिद्वागी, वयू-रहाणि, ज्या दिवशी चंद्रसूर्य एक छिद्वागी भाकाशाम वगत नी तिथा ३ दक्षिणावत क्षणजे दक्षिणेकडे जाणे, उत्तरावत क्षणजे उत्तरेकडे जाणे. एका वर्षात सूर्य विषुववृत्ताच्या दक्षिणेस महा मदिने व उत्तरेस महा मदिने जातो त्यावरून हे शब्द जाले अ हत ४ सस्कृतान वरा वा उपमगार्चे रूप अच् धातूच्या पूर्वी पला असे होणे, त्यावरून पलायन=पळणे, पलायन=पळणे, अशी कर्णे होतान. ५ हे मर्मनेने हाक मारण्या । अन्वय आहे मस्कृतांच 'अपि शकुने' क्षणजे हे शकुने हे रूपावापत्रगाचे उदाहरण ६ ग्हाट हे चकव आहे. नाकाचा तुडा आणि पाव पावध्वे वमनिभल्या ज्या पाकळ्या त्यास सस्कृतान 'अ' असे क्षणतान अरानी घडलेल्या क्षणून अरघट्ट. ७ अरण्य शब्दाच्या अचा लोप होतो (वर्गानि १-४) ८. अर्पू हे सस्कृतान 'क' (जाणे) अमा धातु आहे त्याचे प्रयोजकरूप आहे. याचा अर्थ जावविणे अमा आहे देवाम पुष्प अपिने क्षणजे आपल्या जवळ आहे त्यास देवाकडे जावविणे याच 'क' धातूपासून 'कन' हा शब्द झाला. याचा अर्थ दुसऱ्याकडे नेलेले वन.

अन्तर्गत (गतिविधि).	अष्टि (बीज) अडुटी आडुड.
अन्तर्गत (मंद) आडुग, आडुनी.	अश्व अमर्ग, अग्नि । पा
अवदमा (वाईट गिरि)	अन्धि । ओधी=आटे, अ-
अवदमा.	स्मि पा । अडि । ओडे.
अवधीर (गिरिदार) । पा०	मन्ने, रत्नी । पतिवता ।
अवधीर) अडेर, अडुगे	अश्व । टाडुगे, केडुगे । अम,
अश्व (गर्ज) अन्तर्गत निशान.	अम, अमन=कामने, स-
अपोदान=अपोधी, अ-	न्दामं. म-वाभी, ममाम,
स्यादी=अधानी. अन्तर्गत	एदम (पा० पतप) पा-
=अनेरी=अनेरी मधुय कडे	लट, पाटुगे, पाटुगे
नाही अनेरी पोड.	अस्मत् (पा० आडु) =आडु
अन्त (पाटुदिवापा अन्त)	मन्ना=मादे म-मी
आंशी.	अश्व (कन्ना) आम, आम
अधु (कोट्यानीक एनी)	(गडीचा)
अर्गु=(पा० अमु) आगवे.	अदिर (कोट्या) आग
अष्टम् आड, आडुग, अष्टमी	अष्टोदक (गुणविधि) अकोड
=आडुनी (विधि)	

१. हे मूळचे विशेषण, लाक्षणिक भावभावक नाम आत्मन, त्याचपुन
 प्राकृतिक भावभाव हा शब्द निवृत्त पुन लाक्षणिक भावभावी असे विशेषण हाडे
 २. संस्कृतानीक अमर्गकभावाक विशेषणाचा प्रत्यय 'म' वात मराठीत
 व होतो. जसे—वचनम्भावा, सप्तमम्भावा, सप्तमम्भावा ३ काये-
 शरीर आधी वाचा प्रयोग लाडवनी. ४. संस्कृतानीक अमर्ग वाचपुन
 निवालेले सप्त (म) हे संस्कृतानीक भावभावक विशेषण होय, त्याचा मूळचे
 अमर्गाचा असा आहे. जो पुरुष सदाचाही आहे त्याचच विधि कणादे
 वर मूलासारखेच होत असा समजुतीकून वाचा असे सत्पुरुष सांगु असा
 शास्त्र. मनी हे वाचे स्त्रीविश ५. विशेषणवाचा लाव. ६. अन्त हा
 एके ठिकाणी जुळणान तो ७. अ हे प्राकृतिक द्वितीयेचे दहवचनी रूप आहे
 लाक्षणिक प्रत्यये दहवचन ही हे शास्त्र आहे. ८. सप्तम अन्तानीक स मावि स
 वात मराठीत स होतो. जसे—सप्तम-सप्त, पुत्रि-पुत्र, पुत्र-पुत्र, पुत्र-पुत्र.

ऊन (कमी होणे) उणा,
उणीस, एक+ऊन=एको-
न. एकोनविसा=एवुण-
वीस किंवा एकोशीस

कहू (सरल) उग्र, औ-
जय (सरलगा).
कपे (कर्ज) (प्रा० रिज,)
रीज, रिजको.

ऊर्ज (बलरूप कणों) उ-
त्सर्ग, ऊर्जा

कदा (अम्बु) रीत.

ऊर्ण । आन्तादन कर्णे ।
ऊर्ण । लोह । कर्णायुः ।
। मय्य लोह आह लो ।

एकत्र एकंदर.
 ऐकदर्थो = (प्रा० एभास) =
 अहम.

TTT

एडव. दे. हा. नं. १८७१

[illegible]

[illegible]

૧. 'દેવગર્ભાંસે જ્ઞાતાર્થો' કથમે કયા વાનુવા અર્થે કાચે બતા આદે જ્ઞાના કાગળે (સમજણે) બતા અર્થે હોયો સમુદગાદીન વા નિવસાસ અનુમકન કલને બાન્ધા અર્થે કાગળે બતા જ્ઞાતા આદે. ૨. નૃત્ય, યાત્ર વગાદિ વના ડિના આવેતહી. કલાકગી હા સમ્મદ સુખચેદ અમુન વેદનાવપેચ મુલનાવનાદિ કલા ડિકાધાર્થ પ્રકાર વરત્યામુમે તિદાપેદ જ્ઞાતા. પૂરીઆ તિદાસુદિના વગાદિ રાજકન્યાવવાને અિવાન ડિગુણાઓ ખાત અમગી, ઠર વા કાધ્યાઓ અગી હરંસા જ્ઞાતી વગતી.

कृमि (किडा) किरीम.

कृष् (ओढ़णें) आकर्षण=
आकसणें, किसणें.

कृष्ण (प्रा० कण्हो) कान्हा.

क (उड़विणें) किरण, उत्की-
रण=उकरणें, उकरहा, वि-
किरण=विम्वरणें, कोरणें,
कोरीव.

कृन् (प्रसिद्ध करणें, चोण्णें)
कीर्ति, कीर्तन, कीर्तन.

कैयल्ल (प्रा० कयल) निरुल.

कैरा कैस.

कोडी कोट.

कोण कोम, कोवाडा, कोपरा.

कोमल (प्रा० कौवल) को-
बल.

कोष्ठ कोटा, कोष्ठाना=कोठार.

कम् (जणें) कमण=कमणें,

कामणें, कम, अनुकम, उ-

पकम, मुकामिने=मुकान्त.

क्री (विक्रय घेणें) विक्रय=वि-

की, विक्री, विक्रयें, अक्रीन.

कुश (ओरडणें) आक्रोश-
क्रोश=कोल्हा.

क्रोश कोम.

क्रिश् (पीडा देणें) क्रेश (प्रा०
क्रिलेसो)=क्रिश्च, क्रिष्ट.

कैष् कडणें, कट, कटी. उत्क-
शन=उकडणें, काय=काशी.

य.

खच् खचणें, खाच, खाच.

खट्टा (बाज) खाट.

खंड (तुकडा पाडणें) मांड,
अमंड, सुडणी, सुडा.

खदिर खैर.

खन् खणणें, खान=खाना,

खादा, खातक=खंडक,

खादणें, अखाण, खाण,

खाई, उत्खनन=उखडणें,

उखल (नांगणें).

खरतर मडनर.

खर्ज मात्रशिणें, खान, खर्ज=

मन्त्र, खर्जन=खावणें.

खर्जर मन्त्र.

१. अनेक भाषांनी आकाश्यांत मानवेल्या ग्रहमागांचे नावदाखणायक
२२ भाग ४१ अने भाषेन, लालि राशि कसे केल्यात अथ वका राशीनाम
दुसऱ्या राशीन देला केलें दुसरी मर्गान लागली. असे केल्या-
कारकन राशीन केल्या कसे नांव वळवें. २ वरा ८-२९. इव ४१५
वकादुम ह होले.

[illegible][illegible]

स्यात् उत्पद्य शालेय प-
 दार्थ) गेरु (काव).
 गो गाय, गार्ह, गव्य, गोपाञ्च=
 गवच्छी, गोस्यान=गोठण,
 गोष्ट=गोठा, गोस्त्रक=गु-
 रानी. गोरर्ण=गोरर, गोर्वरे,
 गोपिद् (गार्हिवे क्षेत्र)=
 गोवरी. गोत्री (गार्हपासुन
 शालेयी) पादो.

गोत्र गौत. गोपावच्छी=गोत्रा-
 यच्छ, गोतयच्छ.

गोधूम गृह (प्रा० गृह्य).

गोनस (साय) योगन

गोल (बाटोळा) गोळा, गोन,
 गोनक, गोडी.

गोहंपामी गोगात्री, (गो=ई.

त्रिवे त्याचा स्वामी अगत्रे .

स्याम स्वामीने देवगारा) .

गोशुर गोमरु (सघटे) .

गौर गोरा.

घंघ (रचने) घंघ, घभि,

गांड, गांडोडे, घघन=गां-

ठने. गाडी, गाठणे.

घस (मिळले) घास=घांस,

घमन=घामणे.

घट्ट घट्टण=(प्रा० घेण्ड)=घेणे,

घाहक=गिहार्हक, गृही-

त्वा=(प्रा० घेडेण)=घेउन.

गृह्ण=(आपल्या ठायी पा-

न्यादि वस्तूचा समग्र वर-

णारे) घर, गृहरन=घरात

=गत. आघट्ट, निघट्ट.

ग्राम गांव.

ग्रीष्म उन्हाळा (प्रा० गिम्न)

गिम्नका, गिम्नकन (उन्हा-

ळ्यात वेरलेले गेत बोक-

णांत प्रसिद्ध आहे) .

घ.

घट्ट घट्टणे, घट्ट=घट्टो, अघ-

टित, घटित, घाटले, घां-

टणे, निघटन=निघटणे, नि-

घाट=निघाट, घटन=घटणे,

गघटन=गघटन, सांगाडा,

उघघटन=उघघटणे, उघडा,

मुघट=मुघट, घटना, घटन.

घंटा घाट, घाटी.

घट्ट घाट (नदी वगैरेचा) .

घटी घडी, घटका, घट्याळ.

घन (लोहाचें हत्यार) घन.

१. हा शब्द मुळात काळा असतो गार्हव्या रंगाच्यामुळे मुळाचे भाग होतो, अन्नाचा रंगाचा तोवरे असे भाव पडतो. २. घट्टीच्या लोकांच्यात घिनेदिवा मयून गोमात्री हा एक वेदाच साजरा आहे. ३. सध्याचीच वेदातलायक त्या प्रत्यक्ष प्राकृतांचे अर्थ जाहीस होतो. ४. गृह काढ्यात आदेश होतो वरपरि ४-१२ ५. अंगूठ घालावीच टन व होणे. ६-वट्टवट, घट्टवट, घट्टवटवट

छल (कपट) छल, छलने.	जंगल (रान) जंगली
छाग (बोकह) सागळ (जो- स्याची).	(गुराखी).
छाया सावली, प्रतिच्छाया= पेढगावली.	जड जड.
छिका शिक, शिकणे.	जन् (उत्पन्न होने) जन्म,
छिद्र (कापणे) छेद, छेदन= छेदणे, छिद्र, उच्छेद.	जवनी, जनक, जन, ज- त, जत, जात=जाता=
छुर (कापणे) छुरिका, छुरी.	शाळा, जाति=जात, जा- या (पत्नी), प्रजा.
ज.	जप् (मनांत झगणे, चिंतिणे)
जगात् जग.	जप, जपणे. (जपून काम कर मनजे विचारपूर्वक कर. वा-

भाषाशास्त्रज्ञांनी ज्या भाषासि कार्यमात्र जसे मांड दिले आहे, त्या सर्वांस संस्कृत भाषा कार माचीन होय तिहा पुष्कळ काळ तेन्नापर कानि नीने तिचे व्याकरण केले, त्या वेळेन ये शब्द लोढम्वकाराच्या मागेत मग्न केवळ वेदांत मात्र होते, त्यास त्याने छानस करले. त्यावरून व्याकरणनिष्कर्षावेरचे जे वेदांत दिश मद्यामातासारक्या काम प्रमाण वेगोवे शब्द, त्यांत छानस जसे मांड वरले. वा शब्दांतील निवमशास्त्र एवढा अशीच वेळन ज्या मनुष्याचे आचरण लोढम्वकारनिष्कर्षावेर जमने, त्यास छानस कामे कणायाचा वरिपाठ वरला. यावरून छानस दिश छानस वाचा अर्थ वरेंच आचरण करणारा, वेडसर असा व्यवहारांत झाला आहे. कार्य शब्दाचा इतिहास जसाच आहे. कार्यशब्द कविशब्दापासून झाला आहे, त्याचा कार्य कधीचा, कधीने व्यवहारेला जसा आहे. संस्कृत निवमानी साका बड होत नाही, जसा राजनीतीचा बड तिहात आहे, त्याप्रमाणे, व्यासपातलीकांसारखे समर्थ व शक्त वरि व्याकरणनिवमानी बड होत नाहीत, वा अर्वाचा (निर्दुग्धा करव.) कधीला प्रतिबध नाही, जसा बड काश्मिरावरंत्यांचा तिहात आहे त्याप्रमाणे व्याकरणनिवमशास्त्र ए-काचा शब्दाचा प्रयोग जाडजला कणजे त्याचा कार्य प्रयोग असे कणजात. त्यावरून लोढम्वितिनिवमशास्त्र आचरण करणाऱ्यास कार्य कणयाचा सं-प्रधान वरून कार्य कणजे वरेंचत वागणारा, वेडा जसा कार्य झाला.

१. माकुड यनि वा वरसमांचे मद्यांतीत बड जसे कर होते. जसे—प्रति-शब्द-व्यवसाय, प्रतिच्छाया-पेढगावली. २. झाला काम अर्थात्तरावरून हो वाटुचा भूतकाळ मानिते आहे, वरंतु वाचा तिहा झाला ही कवे जन्-भाटका जो वा आहेत त्यापासून झाली आहेत

व्युत्पत्तिप्रदीप.

छल (छपट) छळ, छळणे.	अंगल (रान) जांगल (गुणली)
छाग (बोका) सागळ (ओसाची).	जड जड.
छाया सावली, प्रतिच्छाया=पेढसावली.	जन् (उत्पन्न होने) जन्म, जननी, जनक, जन, ज.
छिद्रा छिद्र, छिद्रणे.	जु, जत, जाता=वाला=साळा, जाति=जात, जाया (पत्नी), मजा.
छिद्र (कापणे) छेद, छेदन=छेदणे, छिद्र, उन्छेद.	जप् (मनांत क्रमणे, चिंतिते) अप, अपणे. (अपून काम कर क्रमने विचारपूर्वक कर. वा-
छुर (कापणे) छुरिका, छुरी. ज.	
जगत् जग.	

भाषाशास्त्रवेत्तानी कसा भाषांत कार्यभाषा कसे जांव दिले आहे, त्या सर्वांत सधुन भाषा काय झालीच होय तिचा पुढील काय गेल्यावर चालिलीने तिचे आकारण केले, त्या वेळेस जे एथ्थ लोकांमधाराभाषा जाणेंच मधुन केवळ वेदांत जाण होणे, त्याच त्याने छान्दस आहे. त्यावरून व्याकरणविद्ययाकारांवेळे के वेदांत छिद्रा महाभाषांतररुपा जाण घडोच वेगळे एथ्थ, त्यांत छान्दस कसे जांव पडले. या एथ्थालीच निवयसाय दवडा अर्थाय वेऊन ज्या मनुष्याने भाषाण लोकांमधाराविद्ययाकारांवेळ केलें, त्यांत छान्दस कसेछ आकारण दारणारा, वेदतर असा व्यवहारांत साल आहे. कार्य एथ्थाचा इतिहास असाच आहे. कार्यएथ्थ करिणभाषासुन साका आहे, त्याचा कार्य करीका, करीनेचकारकेला असा आहे. राजहून निवयानी राजा बड होण माटी, ज्या राजा जैरीका रक छिद्रांत आहे, त्यामयावे, व्यासवायदीवांमारेछे समर्थ व स्वयय वरि व्याकरणविद्ययानी बड होय माटीन, या करीका (निरुपुया कवन) करीला प्रतिवय माटी, असा रक काम्यन्यवेत्तानी छिद्रांत आहे. त्यामयावे व्याकरणविद्ययाय र काम्य एथ्थाचा प्रयोग जादवला कनने त्याचा कार्य प्रयोग कसे कनपाय. त्यावरून लोकांमिनिवयसाय जाकारण करणा-वांत कार्य कनपाया से प्रदाय वहुन कार्य कनव वसेछ दारणारा, वेदा असा कार्य साका.

१. सधुन प्रति वा वरतयांवे मताडीन वड कसे कप होते कसे-प्रति एथ्थन्यरकार, प्रतिच्छाया-पेढसावली. २. साला वाच अवेसावरकारक हो मनुष्या मूनहाळ मांमिले आहे, वरंछु जाण छिद्रा साला ही कपे कप पाउचा ओ वा आहे—

ली आहेउ.

शुभसिम्हीप.

मुन्डर-मोचल,
निम-मदलपे.

574

[illegible]

तट (बाढ़पे) तट (तीर)
तट. मगगतट=मगघटी.
भीषतट=भीष

श्रीवातट-भिमपट्टी.

तद (कारणं) तादृश, ता-

तलाव, तलाव (म. तलाव)

तलाब, तळे.
तांदुलीय तांदुळजा (भावी).
तय (भा. वेळ).

तय (मा० तेष्य) तये.
तन् (तयन्) तये.

तन्मय, संतती, तापये, ता-

उपधान = उत्तान्या.

तात्=तात्पर्य तत्त्व=(श.) तत्त्व. तत्त्व=

तए तापने संज्ञान, ताप= तापे, तापद, तवा, तापने, तापन, तापनिने, पश्चा- ताप=पश्चात्वा.

पाप=पराध

Figure 1

मह (दिना वार्षिक) का
(समा). वार्षिक वार्षिक.

शु शरणे, शरा, पशारणे, पशार,
अशरण = अशरणे.

अस्यारण्य = अक्षरार्णव.

2

दंड (बांधणे), टक्का, दांबी, दाढी
(दागदाळ घटाने काढणे)
दिवा, टीका

टीक (जावे) दिक्खे

टिप्पण, टिकाऊ, टीका
टिप्पण टिप्पणी-का.

डाकिनी (उ. निगाष) संकीय.
डी (उ. उ.)

ही (उही माहसे) उहीनि =
उहीप = उहीने, उही, उहीय.
रपु.

रामपुर.

1000

सत्यमेव जयते

[illegible]

तरंग (पाण्याची लाट) तरंगणें.

तरङ्गु तरस.

तरुण तरणा.

तर्क (बोलणें) तर्क, तर्कट, तर्कटी.

तर्हि तर, तरी.

तश् तासणें, तासणी.

तांबूल ताबोळी.

ताम्र तांबें, तांब्या, तांबा तांबली, ताकन, तांब, तांबुम, ताम्रकुट्ट=तांबट.

ताम्रशाली=तामसाळ (तांबुळाची एक जात आहे).

तल (स्थापना करणें) तल (अधोभाग) तळ.

ताल (गाण्यातील) टाळ, टाळी.

ताल (पृथ्वीविशेष) ताड, ताडी.

तालु टालु.

तिक्त तिखट.

तिम् (ओलें होणें) तिबणें.

तिल तीळ.

तिलक टिळा, टिकला, टिकली. तीक्ष्ण (तीव्र) तिष्ठें.

तुच्छ (हलकट) तुसडा, तुमड.

तुट (मांडणें) तुटणें, तुटि.

तुड (तोडणें) तोड, तोडा.

तुडें तोड.

तुंद दोंद, तुंदिल=दोंदील.

तुषरी तूर (घान्यविशेष).

तुंव (पीडा देणें) तुंवणें, तुवा.

तुमुल (भयंकर) तुंवळ.

तुरी तरई (कोट्याचें वस्त्र गुडाळण्याचें लांकूड).

तुरुष्क तुरुक, तुर्की.

तुल (यजन करणें) तुलना;

तोलणें, तुला=तुळा;

तोल, तोळा (यजन).

तुप (गुप होणें) संतोप=

संतोष, संतोषणें.

तुप (कोडा) तुप.

तृण (स्राणें) तृण (घा०

तर्प) तन (गवत), कु-

तृण=हमन.

१. 'अथवागन्तव्ये कारणोपपत्तिगमत्वज्ञानाधेयमस्मरं.' न्यायसूत्र १-४०. मीमांसा, वेद-त, सत्त्व, रोग, न्याय वैशेषिक वा तरुणातील सहा शास्त्रांमधील न्यायशास्त्रात तर्क हा शब्द कार प्रसिद्ध आहे. त्याने कथन सगळ्याकरिता गोनमकपीनी बरीक नुस केले. याचा अर्थ असा आहे की, एखाद्या गोष्टीचे वास्तविक स्वरूप काढणे नाही तर ते कळण्याकरिता कारणाची कवचि दाखविण्यासाठी जो कड काढणे बोलणे त्यात तर्क असें झालावे. न्यायशास्त्र आगमारे ज्ञानाकारणे तर्क करून वादना प्रविष्ट्याचा वाडाव करतान, यामुळे मूलार्थ सुटून हा शब्द कवचवोनक झाला.
२. निघम ४ वान ११. ३. संभूतान्तुष्क शब्द आइकनो वापरून तुळेंत्यान आणि हिंदुत्वान वांमध्ये वजनवजन प्राचीनवांगमामुन आहे असे दिमने.
४. वर० १-२०.

दधि=देही.	दीप् (प्रकाशने) दीग, दिग,
दंभ (दोंग करणे) दंभ, डभ, डव.	दीपावली=दिवाळी, दी-
दम् दमणे, दमा, दम, दामटणे.	पन=दिगणे, दिवटी.
दरी (गुहा) दरा.	दुम् दुमणे दुमवणे.
दपे (भिणे) दवणे, दव-	दुल् (फंकणे) दोलन=डोलणे,
कणे, दाव.	डोलारा, डोली, डुलणे.
दल् (फुटणे) दलन=दळणे,	दुह (मरणे, पूर्ण करणे) दु-
दळण, आदलन=आद-	हिता (मातापितरांचे मनो-
ळणे, डाळ.	रथ पूर्ण करणारी), (इष
दाडिम डाडिव.	काढणे) दुग्ध=दूध, दु-
दांश (चावणे) डाम, दशन	मते, दुमती, दुमणे.
=डसणे. ददां= (प्रा०	द (भिणे) डरणे, दर=डर,
दादा)=दाद.	दरद=दरद (पडण्याचे
दशन् दहा.	भय देणारी) दारा.
दह (जळणे) दहन, दग्ध,	दश (पाहणे) दष्टि, दर्शन
निदाघ (उन्हाळा), दाह,	=दिमणे. देखणे, आदर्श.
डागणे, डाग.	(प्रा० आरिष)=आरिष.
दा देणे, दाता=देता, दान,	द (फोडणे,) विदारण, विदा-
आदा. दायाद (वाटा	रणे, विदीर्ण. दारा (मा-
घेणारा)=दाईन.	यां-भावामध्ये कुटाकूट
दामन् दावे, दामनी=दावण.	करणारी).

१. संस्कृतांत प्रथमेचे एकवचन 'दधि' असे असून मराठीत 'देही' असे सानुस्वार रूप कसे झाले ? अनुस्वार हा मराठी प्रत्यय मानावा की काय ? असे विचेंकाचे पूर्वेपक्ष आहेत, त्यांचे मन्तून व्याकरणावरून समाधान होते; ते असे की, उभ्यांशी येणाऱ्या सराचे विकल्पेकरून अनुनासिक उच्चारण करावे, मसा संस्कृत व्याकरणाचा नियम आहे पाणिनि ८-४-५०. पावकून संस्कृतांत दधि, दधि अशी दोन रूपे होऊन, त्यांची 'देही' हे सानुनासिक कणाशयून मराठीत झाले आहे. २. उभ्यांमध्ये अमेषक व अमस्याम त्याम ल होतो. वरकचि२-२३ दाडिम=डाडिव, तडाग=तडाव. ३. वर०४-२३. अ. व० २-४४. दशन् उभ्याच्या अम व होतो. ५. इष पातून काही काळांत इष असेच होतो त्यापासून मराठीत पाह पाटु झाला आहे.

देवकुल देऊ.

देवर (मा० दिमरो) दीर.

देहली देहली.

देन्य देना.

दोदद (मा० दोहलो) दोहले.

एत जुग, एतबार, जुगार.

द्राशा द्राघ.

द्रोण (पायविशेष) द्रोण=

द्रोण, द्रोणा.

द्रादरा (मा० द्राह्,) द्राह.

द्रि (मा० द्रोनि) दोन, द्रिगुन

=दुणा. द्विवार=दुवार.

घ.

घट (तागही) घटा, घटी.

घट्टर घोडा.

घन(दन्) घन, घनको, घनी,

घनवत्ता (अधिक घनवा-

न)=घनघर, घन, घनी.

घडुघ घडुघ, घनकुली.

घग्घयास घमासा.

घयल दवडा.

घांघी घांघी.

घान्घाघ घने.

घारा घार, घारी (दछाघा

बाँठ).

घाघ (घट्टे) घाघन=घा-

घने, घाघ, घाघाघा, घाघा.

धु (हालवधि) धुने.

धूम धूर.

धूर (गाहीची) धूर, धुरी.

धूली धूळ, उद्धन=उधटने.

धृ धाणे, आधार, धारण

(मुन्य गांघ).

धृष्ट (गुण्य मानणे) धृष्ट

(मा० धट) धिट (दा-

दगा). धटा, धोट. धा-

हर्ष=धारिष्ट.

धिर्य (मा० धीर) धीर.

धोर (बाधुधाने बाधने)

धोरण.

न.

नम (मा० नामो) नामवा,

नंगा, नामवा.

नद (नेर घेने) नदने,

नाद, नाटक, नदी न-

दवी-वा.

नंद (आनंद होने) आनंद.

नंदन=नांदने, ननांद=नै-

नंद.

१. व० १-१४. २. व० १-५० व० ३ वा बाधुघा जर्ब हाववान देजे
मसा आहे, बाधकन हा दण्ड साका आहे. बाजी कणवे कणवण देणारी.
४. व० बाधुघा म्कार्ब साकने मसा आहे. कण पुढीने धरने कणवे सा-
कन लण्ड करीतान, लावकन पुढे हा मकारातील कर्ब साका आहे. ५ वा
बाध मपूर्वक मन्पासून साका आहे. बाधा जर्ब आनंद व बाधगारी
मसा आहे, बाधकन मगर व बाधकन बाधे म्काराविक वैयवस असते. ६ वा
ममन ममन्या लोकांउ म्काराव साकापासून आहे जर्बे दिसते

पंचदशान् (मा० पञ्चदशो) पञ्चन (गहर, नगर) पटप

पञ्चा.

(भीमगदण)

पञ्चाशत् (मा० पञ्चाशत्) पट (चालने) पाद, पाय,

पञ्चा.

पाय. पाउन्. उपद=उ

पञ्जर निजरा.

पञ्जने, निपद=निपजने.

पट (हाटने) उपाटन=उप-

मंगद=(मंगति)=मंगदा,

टने, पाटन=काटने.

पट (पाय) पटा, पट्ट, पटका.

पटल पटल.

पनारं कनम.

पटोल पटवळ.

परभ्यः परवा

पट्ट (निकने) पाठ, परि-

पटने (कठोर) (मा० कहुत)

पाठ, पाठी, पठन=प-

करत, कर्ती.

टने, पाठा, पटिक.

पर्ण पान.

पर्य पडने, पड, पडित-न

पर्य (पार्श्व शब्द करणे)

दित, पत्र=पान. पत्ता,

पारने, पाद.

पात, पाने. पातळ (प

पर्यक (मा० पर्यक) परंतम,

कण्याचा ज्याचा स्वमात्र

पर्युषित (कार बेट ठेरिल्यामु-

ते). पातक (पाहणारे).

ळे तिले शाळेई) पारोसा.

अर्पित (ज्याच्या योगाने पू-

पर्य (पूर्व करणे) पर्य (साधा),

र्वन पतन पादत मर्दित).

पर्यणी, पर.

शास्त्रात केवटीच मकाराचा कोण कोऊन व प्रत्यय लागतो. वा प्रत्ययाचा

अवग्रह मराठीत व शास्त्रा, तोच सर्व अक्षरांत लागतो

१. वर० ट-५१. २. अक्षरा कोणते विना वजन पावत नाही ते. अक्षरा

संज्ञा नाही, त्यात स्वर्गमात्र नाही, असे ते शास्त्रकन आहे, त्यावरून अक्षरा

वा शब्द शास्त्रा आहे शुद्धता आढाविल्या करतो, त्याच्या कोणते पूर्वमात्र

संज्ञा होते, असे मानणे आहे. ३ व० २-३७. ४ व० २-३९. ५. पूर्वमा

त्राणि अमाकारवा वा शून्य विधि, मरिच्याने के शून्य मात्र, त्यास जोडणा-वा

आहेत. वा वचकमात्र शुद्ध मासिच्या आहेत. त्यावरून ज्या दिवशी विदेश

दानपर्व करण्यास सांगितले आहे, त्या दिवशी वरवी अक्षरात. वा तिथीत

होतपुढ आणि वृत्तराशे हे पूर्ण होतत

नम् (प्रा० नन्) नातु, नात, नमनुंड=नातुंड, नान- वंड.	निव निव, निवार, निवोगी, डिवोगी.
नम् (लवणं) नम्र, नमन, नमणं, अथनमन=ओणवणं.	निरूपण (मांगणं) निरोप.
नलिका नळी, नळ, नळा, नळकंडे.	निर्गुडी निरगुडी, निरगुड.
नय नवा, नवाळ, नवीन, नववर=नवरा, नवती.	निशान (धार देणं) नि- मणा.
नयति नय्यद.	निःश्रेणी (शिडी) निमन- (हा शब्द कोंकणांत पसिद्ध आहे).
नयन् नऊ.	नी नेणं, आनयन=आणणं, नायक=नाईक, नेत्र, न- यन, नौ=नेणारी नौ- का, नाय, नाविक=ना- वाही. निर्णय, अभिनय.
नश नासणं, नाश, नासाडी, विनाश, विनसणं.	नीली नीळ.
नागयल्ली नागरेल.	नृत् (नव) नृत्य=नैऋ, नाचणं
नारित (प्रा० न्हावीओ) न्हावी.	प.
नामन् नाव	पंक्ति पंगत.
नारिकेल नारळ.	पंगु पागळा, पांगूळ, पांग.
नास् (घाजणं) नासिका नाक, नामापुट=नाक- पुडी, नाकें.	पच् (शिजणं) पाक, पचन =पचणं, पक=पका, पि- क्री, पिकणं, पिकाऊ, पीक.
निटिल (कपाळ) निडळ, निदळ.	पंचन् पाच पंचम=पांचवा.
निद्रा नीज, निजणं.	
निन्द (दोष लावणं) निंदा, निंदणं.	

१. नम्, कम्, झिस् इत्यादि चातुर्य कर्षणी र प्रत्यय लागतो; नम्र, कम्प, झिस् इत्यादि. २. ३३ पात्र र दीप पडा. ३. नृत् चातुर्य तकारास च आदेश होतो.

पंचदशान् (प्रा० पञ्चदशो) पञ्चन (शहर, नगर) पट्टण

पञ्चा.

(भीमगरट्टण).

पञ्चादशान् (प्रा० पञ्चादशा) पट् (घालने) पाद, पाय,

पञ्चात.

पाय, पाउन्द, उत्पद=उ-

पञ्जर तिष्ठता.

पजने, निपजद=निपजने

पट् (घालने) उत्पाटन=उप-

गंपद=(गंपति)=गंपदा,
आपद=(आपत्ति)=आपदा.

टने, पाटन=पाटने.

पट (बर) पटा, पट्, पटका.

पनस कणम.

पटल पटल.

परभ्यः परयां.

पटोल पटयळ.

पटये (कठोर) (प्रा० कठस)
करम, कर्ती.

पट् (निकले) पाठ, परि-

पर्यं पान.

पाठ, पाठी, पठन=प-

पट् (घाँट सन्द करणे)
पादने, पाद.

ठने, पाठा, पठिक.

पर्यं पडने, पड, परिनि=प-

पर्यंक (प्रा० पर्यंक) परंग,
पटगडी.

हित, पर्य=पान. पत्ता,

पात, पाने. पातळ (प

कण्याचा ज्याचा समाव

तें). पातक (पाहणारे)

अर्पत्य (ज्याच्या योगाने पु-

र्वज पतन पावत माहीन)

पर्युणित (कार बेळ ठेपिल्यामु-

ळे तिळें शाळेळ) कारोसा.

पर्यं (पूर्ण करणे) पर्यं (साधा),
पर्यंणी, पर.

आम्हास कोवटीक नकाराचा कोण होऊन म प्रत्यय लागतो. वा मलकाचा
अपभ्रंश माहाडीन व शाळा, कोन सर्व मरुवास लागतो.

१. पर० ट-५१. २. पवाच्या योगाने विना वजन पावत माही तें. क्वास
सतति माही, त्यास पर्यमाति माही, असे तें व्याख्यान आहे, त्यावरून अवल
वा शब्द शाळा आहे. मुक्या आद्याद्विधा करतो, त्याच्या योगाने पूर्णमाति
सतति होते, असे मानले आहे. ३. व० २-२७. ४. व० २-२८. ५. पुनिया
आणि अमावास्या वा होन निवि, वदिम्बाने जे होन भाग, त्यास ओढणा-चा
आहेन. वा वककर्मान मुक्य माहिण्या आहेन. त्यावरून क्वा दिवशी विदेव
रामपदी करण्वास सांगितले आहे, त्या निधीन पर्यंणी म्हणतान वा निधीन
मुहपय आणि कृष्णपय हे पूर्ण होणव.

पल्लाश पळस.

पहल्य पाला, पालवी, पालवणें.

पक्षी पाठ.

पशु (बांधणें) पशु=कांस, पशु.

पक्ष पंख, पाखरुं, पाखर.

पश्चात् (नंतर, मार्गे) सि-
छादी, पिच्छा.

पा पिणै, पानीय=पाणी,
पेय=पेज, पानक=पन्हें,
पान्हा, पानणों, पौत्र.

पाँडुर पाँडुर.

पाद = (चतुर्धा) = पाय, पाव
+ ऊन (कमी) = पाऊण.

पार्योद्वि (मा० पागरी) वारष.

पायस पाया

पार (सप्तविंशे), पारणा,
पारण, पार

पार्थ (मा० पासम) पागून,
पासी, पैमात्य.

पाल्ड (रक्षण करणें) पा-
लन, पाळणें, पाळणा.

पाडी (कांड) पाळ.

पिच्छ पीस, पिसारा.

पिङ् (रंगवर्ण), पिङ्ग (रंग),
पिङ्गा, पिङ्गट्.

पिड (गोळा करणे), पिड,
(गोळा) पिड, पॅड, पेंडा,
पेंड, पेंडा, बिडा.

पिप्पल पिपळ.

पिण्गली चिह्नी.

विष् (शुद्ध करने) पिष्ट= पीठ, पिठ्ठी.

पीठ (आमन) वेन्डी, पाड.

पीड (श्रम देणे) पीडा.
पीडन = पिडणे.

वीर (वा० पिमल) विरट्ट.

पीन्ड (मङ्गिजें, अयरोप क-
ग्यें) पिट्ठणें, पीट्ट, पिट्टा.

[illegible]

पुंज (राख, दोग) पुंजका, पुंजो.	पूष पोनी.
पुट (विकटपिजे) पुट, पुटा, पुटो, पुट.	पूय (सङ्गो, धान वेले) पूय= पू. पुडी. (पू विच्चांत आहे ती.)
पुण (पांगने कर्म करणे) पुण्य=पुण्याई	पूल् (रखणे) पूल.
पुंय (मुत्तया) पुन.	पू (पूर्ण होणे) पुण, पुता, पुर्ण, पुणे, पूरण=पुर्ण.
पुनः पुनः.	पूज (शा० पुज्ज) पोहा.
पुराण (जुना) पुराणा. पौराणिक=पुराणिक.	पूष पाठ.
पुल् (मोठे होणे) पुली.	पंडक पेंटी, पेदाप.
पुलिन (पाळवंट) पुटण	प्रकट प्रगट.
पुप् पोपणे, पुट, पुट्ट, पुटि.	प्रच्चा (विचारणे) प्रच, प्रच्छा, पुसणे.
पुंकरे (आकाश) प्रा०	प्रणाली पन्हुट, पन्हुळी.
पौस्मरो=पौस्तर, पोकळ, पोकळी.	प्रतीति (ज्ञान) प्रचीत.
पुस् (आदर करणे, मांभणे) पुस्तक (प्रा० पोपओ) पोपी.	प्रभात पहाट.
फाल पोकळ (प्रा० पोपळ).	प्रपाल पोकळे.
(पूजा करणे) पूजन=पूजणे.	प्रस्तर (दगड) कचरा, पापर.
	प्रहर पहरा, द्विप्रहर=दुपार.

१. पुन+पुन=पुन वा मांभाया नरकापायन कारणात्. २. पुराण हा ब्राह्मण मधील माचीन=जुना असा आहे. पुढे पुण हे नाव होऊन त्याचा अर्थ, कर्म, इतिहास इत्यादि विषय ज्यात आहेत, असे जे जुने ग्रंथ आहेत त्यांचे पुराण व ते बापूय वगळीविद्या करणाऱ्यांचे पुराणिक असे म्हणू लागले. ३ व ४-२० ४ ओहापुतालीक वडिलेइ पू व वर्य माहीतसे होऊन, पुन-या वर्गात (लाव्याय वर्गातील) पुनरे अर्थ होतो. जसे - पुष्कर=पोसर, रुक्म=रुखांडा, लंमन=लांबणे. ५. प्रस्तर हा शब्द ग्रीक हा वा ओहापुताम व मांडेय होतो. जसे-स्नान=बान, मरुत=मरणा, आस्तरण=आवरणे, पुनक=पोरी. ६. निवम ६. ज्ञान ६३. ७. एक एक महारे पाहरेकरी वडळ्याची वडिलाव असे, दीनकन हा शब्द लागा आहे

प्राघुणक पाहुणा.

प्राघृद् पाऊम, प्राघृदकाल=
पावसाळा.

फ.

फळ् (वाईट वागणे) फळ-
ड, फाका, फाकणे.

फटा फटा, फटी.

फणा फणा, फणी.

फळ् (उत्पन्न होणे) फळणे,
फळ, फलाहार=फराळे.

फलक फळा, फळी.

फाल फाल (नागराचा)
फाळी, फाळणे.फुल्ल (विकसनं) फूल,
फुलणे, फुली, उत्फूलन
=उफळणे.

फेन फेम.

घ.

घक वगळा.

वकुळ वकुळ, वकुळी.

वंदरी वोरी, वोर.

बंधू बांधणे, बंधन, बांध, बां-
धण, बांधणूक, बांधीव, बां-
घाग, प्रबंध (कल्पित ग्रन्थ).वाधिर (प्रा० वहीरो) वहिण,
वाहिरट.वल वळ, वळकट, दुर्वळ=
दुबळा. निर्वळ=नेमळा.

वलीवई (प्रा० वड्ड) वैल.

वहिम् (प्रा० वहिरो) वाहेर.

वाडूरूपी भोरपी.

वाकूची वावची.

१ कधी कधी मस्तून शब्दाचा प्राकृतान लिप्येव्हा होतो प्राघृद् शब्द स्त्रीलिङ्गी भवून वाऊत शब्द पुलिङ्गी होतो २ फराळ झगजे फलाहार, फळे खाने. पुढी कवि अरण्यात रहावारे असल्यामुळे जगाचे दिवशी फळे खाऊन जपास करीत त्यावरून कल्पहार हा शब्द होतो. पुढे दाढ बक्षी-चे गाव व हादरे होऊन जपासाम पोटभर खाण्यास फळे मिळत नाहीतशी शाही, तेव्हा रोजचे व खाण्याचे पदार्थ, ताडूड पोट, वगैरे भाजून फळावरून खाण्याची चाल पडली, तीवरून यानावरून सोजी, भाकरीवरून दशमी, पोटभर खाऊन फराळ केला असे ज्ञानवाची धान पडली ! तिनेव शब्दाचा मस्तून प्राकृतान फळे लिपे- १ १ १

केवलवदिना । तदत्र फलवद्वाध, वंदयुलवर्ण विना ॥ ३. वंदर शब्दाम बोर-
आदेश होतो. किथेक शब्द वृद्धवाचक असतो स्त्रीलिङ्गी भवतान, तेच
फलवाचक होतें झगजे नपुंसकलिङ्गी होतान, असा मस्तूनान नियम आहे.
होच मराठीत आला आहे; जसे, बोर (वृद्ध) बोर (फळ), जामडी (वृद्ध)
जामूज (फळ) व० १-६. ४ व० २-२७.

भा (हिंसा करने) भात =

भाडा.

भैरानी बोहणी.

भरवा भाता.

भर(गाने)भरुने, भर्य, भर.

भांड भादे, भाण्ड+अगार = भांडागार, भाडार.

भागी भारंग (एक लहान शाह आदे).

भाप (बोलने) भाषा = भा.

क, भाषित = भाषित, भा. कणे, भाष्य.

भास् भासणे भोसुर.

भिद (वेगळे करने) भेद,

भेदणे, भेद, भित्ति = भीत, लक्ष्य.

भिध (भागने) भिक्षा, भीक,

भिधु, भिधुक, भिधाहा.

री = भिकारी, दुर्भिध (पा.

म्य न विकृत्यामुळे भिक्षा

मुदा निळणे बळीग अशा

काळ), सुभिध.

भी भिजे, भय, भीति, भिषा,

भेसुर. भीम. भयानक = भयान.

भुज भोगणे भोग, भोजन,

भोग्य (खाण्यास योग्य

अन्नादि), भोग्य (उप-

भोगण्यास योग्य वस्त्रादि),

भुमुष्टा = (माणदाची इ-

च्छा) भूक. भुज (हात).

भू होणे, भूत (झालेले) न-

विध्य (पुढे होणारे). भार,

भावना, समय, प्रभव. भूति.

भूमि सुई, भूय, भूमिगृह =

भूईपर = मुघार.

भूप (गोमविने) भूषण, भूषणिने.

भू (पोषण दिवा धारण

करणे) भाणे, भरित, म-

रिब, भरती, भरणी, भर,

भार = भावा, भारूढ, भारणे,

संभरण = ग्राभारे, सांभार्डे,

समाळणे, कार्यभार = का-

रभार, उभार = उभार, उ-

१. 'बोहणी.' भवानीने नांद वेळन दिती करणाऱ्या काहीकरून हा शब्द झाला असावा २. भास् भिद वत्तादि पावून कर्तवी कर प्रत्येक लागतो. विदुर, भासुर, भिदुर वत्तादि हे कर्तवि ८-९ मू पावून हो जादेउ होतो. ४. मू पावून पोषण दिवा धारण करणे, असे होत अर्थ जादेउ. तसेच समू या प्रसंगीचे होत अर्थ जादेउ, रक्षण करणे, दिवा जालिने करणे धारणार्थ मू पावून एकीकरणाचे समू प्रसंगी पावून संभरण शब्द झाला. त्याचा अर्थ वेगळे करणे रक्षण करणे, त्यापावून सांभारे शब्द झाला. पोषणार्थ मू पावून सांभारे वा कर्तवी वा समू प्रसंगी पावून संभार शब्द झाला. त्यापावून सांभार वा शब्द झाला. त जावि ९ वांवा आणीत पुष्कळ दिवाणी होतो.

मारणें. मर्ता (पोषण क- रणारा), अतार, मार्या= (पोषण करण्यास योग्य) भाजा, भृत्य (सेवक).	मउ, मठी, मट्ट.
भृंग भुंगा.	मज्जे (बुडी मारणें), उन्म- जन (वर देणें), उमजणें, उमगणें, संमजन=समजणें.
भ्रज् माजणें, माजणी.	मंड (शोभविणें) मंडन, मडण, मांडणें.
भ्रम् (किणें) भ्रमण=भ्रमणें, भ्रम, भ्रमर=भोंवरा, भो- वणें, भोंवळ, आति, आत.	मंडक मांडा.
भ्रातृ भाऊ, भ्रातृजाया=भा- पजय, भाउजी.	मण्डप माण्डर.
म.	मंडल (वर्तुळ) मंडळी मूलार्थ वर्तुळ असा अ- मून मंडळी=समा, असा अर्थ शास्त्र).
मकर मगर.	मंडूक वेडूक.
मंगळ (चागलें) सुमंगळ= मौंगळ, अमंगळ=औंगळ	मणिक मडकें
मच (घागण करणें) मंचक, माचा, माची, माचोळी, माच.	मरम्य मामा, मामोटी.
मंजरी मजुरी, मंजुटी.	मंघ (घुमटणें) माध्या, मढा.
मट्ट (रहाणें, येडें होणें).	मद् (वेगुळ होणें) मत्त, मघ, मात, मात्रणें, उ- मत्त=उमट मरिण (मुरा).

१. हा शब्द मराठी कवितेंत येतो २. विचक आधुनिक शास्त्रां हें दु-
ल्भाशीत लोड प्राचीनकाळापासून विविध मेवकापमाये मय वगान असे
कागान, लावे घेऊन वा दोन शब्दांवरून मयक होई. भाषा शास्त्राचा
अर्थ बोध्य ह्याने वीरग करण्यास वीरग पददाच आहे, लीन सेवा पदविन
होत नाही असे आहे कायूनच सेवा येऊन वीरग करण्यास बोध्य वा अवी
मय हा वेगळा शब्द आला असे जमने तर पदक शब्द समजा नमंन कुंड
वरीलक ह्याने हे पुढाक येव काय असे प्राचीनकाळापासून वा देशांनीय कांय
सुमजनन, हे मनु शब्दावरून मिळू होणे. ३. क. ८-१८ मयक कायम पुन
कायम मय असे काढेत होतान. पुढें, मुरणें, वीर मराठीत अयमेद शाका.
वेरक असें पदकावरून हे काढेत मार्मिक आहेत असे जमने, कायम हे देशी
शब्द काढेत हे मने शास्त्रा कोटिग लोकातान. ४. कोटिग पुनकाय्या
१६५ मय्या ह्यातान.

मधु मध, मधुकर, मीथुनी.
मध्य मध्याह्न, मध्यम.

मध्य मध्या, मध्या, मध्यम,
मध्यगृह=माजघर, मध्यै=
माजी.

मध्यगृह=भाजपर, माजी.
मध्यम, मध्यै=

मन् (विचार करने) मन्,

मानने, मानीव, मन,
अभिमत, मत,

सागरी शोर जी 'दोय' व-
णतेवेही हावे.

(द्वितीयः पाठः) = दान.

मैत्रु (हिंसा पूर्वमवस्था) = मानव, मानव, मानव

मानव, मनुष्य, माणूसकी.

२ (ग्राम भाषण करणे) मध्य, मंत्री, मध्यस्थिते

मन्त्री, मन्त्रिपरिषद्, मन्त्र, मन्त्रालय (मन्त्रालय है मन्त्रालय)

ग म्या (मया है सम्भूतानि तु मय
प्रीये चै एकवचन भावे मय

प्रीतिचे एकवचन आहे. त्या-
मधूनही...

प्राप्त अगमन म्यां हा आहे).
दूर (हा = सोसे).

मयूर (म = मोर) मोर.
मरीच मिठी.

मरीच मिठी.
मरुट माकड़.

मार्केट माफ़ा.
मल्ल (पाराण कार्पे) -

मल (धारण करने) मल =
मल, मलज, मली

मल, मलज, मलीन, म-
लकट, मलिन (म)

महिला (पा०)

मशी मरोरी, मय, मशी(शार्द).
मस्तक माया

मस्तक भाषा, मस्तकद्वय=

माध्याह्निक. मलिकारुण्य=

मदत (मोटा) मदत. म.
दत्त (अधिक मोटा) दत्त. म.

द्वार (अधिक मोटा),
मातारा, मातारी.

महाराष्ट्र (प्र० महाराष्ट्र)

मराठा, मराठी.

मराठा, मराठी.

॥ स्वामीजी ने इनका प्रश्न सुना हुआ बोझोहा मण्डल
 राखी इति, आदि स्वामीजी ने विचारित किया कि
 विचारों के द्वारा स्वामीजी ने विचारित किया कि

विभागे २ सराउन पञ्चांगीक पत्र का निमित्त निवाह करनो
कमे-बन्ध्या-बन्धन

१. कर्म-कल्याण-संस्थान संस्थापक एवं वा. विद्या संम. कायदा
द. कर्म. कायदा संस्थापक एवं वा. विद्या संम. कायदा
२. कर्म-कल्याण-संस्थान संस्थापक एवं वा. विद्या संम. कायदा
३. कर्म-कल्याण-संस्थान संस्थापक एवं वा. विद्या संम. कायदा

मनु भारूदायक शापा आहे साब, कडे-वाडी सा निवा
 आहे ते ते मनुरे बापय आहे ते ते देवपुत्र आहे निवाडी निवा

મે. દમરી (Man), માનિઆકમનુ (Manna), દવાદિત્ત મને

Manna), रत्नादिक द्रव्योपनिष्ठा विवेक भाषणेने

(२) सरकून मन् बापुपाखन साते जमारे, जसा वर्य सामर्थीये

महात्मा, व लक्ष्मी माया परंपरेने जापोपन्न जगुन लक्ष्मी मनु

सिद्धेष्टाये मन आहं. आर्द्धविद्यायाकर मन्त्राया म-

[illegible][illegible]

महाराष्ट्र शासन, न्याय विभाग, मुंबई

... १००० रु. की राशि काट कर बाकी बचावे, मरु

महार्थ महाग, महागार्द. | माहिपी सैस.

पांडित्य केले आहे परंतु भाषाशास्त्र व इतिहास वा दोहोंची पक्की माहिती नसल्यामुळे हा त्यांचा ज्ञानमूलक अम असतावा, असें दिसतें. कारण, महार वगैरे भगदी प्राकृत शब्द आणि राह वगैरे शुद्ध संस्कृत शब्द यांचा समान बहुशः मराठी भाषेत होत नाही तसेंच राह हा शब्द राह अर्थाने शीमणे वा भातूपासून गटवनाशी न (याचें संविनिवमाश्रमाचें ट रूप) पंचव हागून झाला आहे. त्याचा अर्थ मित्रा, कन्या इत्यादिकांनी सुधारलेला देश असा आहे. महाराष्ट्राच्या अतिशुद्ध जातीतील लोकांनी परगना देश सुधारला होता, असें मानण्यास भाषार प्राचीन इतिहासांत कोठें दिसत नाही व अशी करवना करमेहि संयुक्तिक नाही. वास्तविक महाराष्ट्र याचा अर्थ मोठें राह, असा अगून साध्यागून वरकचि वगैरे प्राकृत व्याकरणकारांनी मराठी शास्त्राशी व्युत्पत्ति सांगितली आहे वीच रागे असावी

अलीकडे दक्षिण देशाच्या प्राचीन इतिहासाचा शोध लावण्याकडे विज्ञानाचे लक्ष लागले आहे त्यांनी महाराष्ट्र वा शब्दाच्या व्युत्पत्तीविषयी खगळ विचार केला आहे. किल्लेकांचे असे म्हणले आहे की राहिक हे लोक बहुशः करून महाराष्ट्र देशातील असतसे कारण, दक्षिणदेशी पूर्वी रट्ट लोक प्रसिद्ध होते. त्यांच्या वंशा जागीतील लोक भावनांस राहट्ट असें हणवू लागले व्याघ्रमाणे भोज नांवाचे लोक भावनांस महाभोज हणत नागन, व्याघ्रमाणे रट्टी वीचा रट्ट हे भावनांस महाराष्ट्री ठिवा महाराष्ट्र हणत नागन वावकून ते लोक ज्या देशांत रहात होते, त्यादेशास महाराष्ट्र असे नांव पडले; त्याचेंच संस्कृतानें महाराष्ट्र असें झाले.

वा व्युत्पत्तीवर अशी टिका येते की, वरकचि हा शब्दकार प्राचीन आहे व त्याने महाराष्ट्री भाषेचें व्याकरण केले आहे इतिगण रट्ट लोक असत, तरी ते वरकचीच्या पूर्वीपासून होते असें हणवल्यास मरण प्रमाण वाटते. दुसरे असें आहे की, भरतर्माजीतील देशांच्या व त्यांतील लोकांच्या ठिवा राजाच्या नांवाचा विचार केला, तर देशाच्या नांवावरून लोकांस ठिवा हा शब्द कडून नांवे मिळाले ही भाट्टकल्प असे, कीरक-कुवदेशाचे. मागप ते. कीमक-कोड-देशाचे. परंतु लोकांच्या ठिवा राजाच्या नांवे देशास मिळाले ही नांवे कारणी भाट्टकल्प नाहीत.

१. ती असें की, महाराष्ट्र देशावरून दुसरा देश आहे, त्यास महाराष्ट्र असें हणवत. महाराष्ट्र हे नांव शुद्ध कोरीयक वरने आहे, तेच मराठी. वावकन असें दिसते की, पूर्वनामिक सु आणि महार राह वा शब्दांपुढी कगून वा कोन्ही देशास महाराष्ट्र आणि महाराष्ट्र वगैरी असतील. वारकी वगैरे केव्हांच महाराष्ट्र शब्द वाडवतो तो ते महाराष्ट्र शब्दावरूनच झाला असला.

२. असें हणते लोक. वरक हणते कोडे आहे असें हणते लोक त्याचें को प्रकट.

मक्षिका मशी.

मा (मोजने) माप, मापने,
प्रमाण, उपमा, उपमान,
उपदेश, मापन-मापने,
समापन=समाप्त्यर्थे, मान,
निर्माण=निर्मित्यर्थे, मनिमा.
माता (निष्ठा उदरगत
मायतो ही).

माणिक्य मणिक.

मातंग माग.

मानुष (प्रा० माडमो) मावळा.

मानुलानी मावळन.

मातुलुंग महाद्वग.

माहू (माई) (प्रा० मामा)

माई, माय, माव, मातृ-

पूह (प्रा० माईहर) मा-

हेर, मातृपूगा (प्रा०

मउसीमा) मावसी.

मामक (मासा) मामा.

माया (कपट) माय.

मार्कण्डेय मार्वा.

मार्ग (शोधने) मार्गने, मा-

गैग, माग, मार्गे, मार्गरी.

मार्ग (प्रा० मगो) मार्ग,

माग, मार्गे, मापारा.

माजोर (प्रा० मंजार) मा-

जर, मांजरी.

मांस मास.

मिथुन (प्रा० मिहुन) मे-

हून (दंपत्य).

मिर् (विकट होने) मैद.

मिल् (भेटने) मेळ, मेळ,

मिळने, मिटने.

मिधू मिश्रणे, मिश्रित, मि-

मळ, मिश्रण, भेसळ.

मिष्ट (रुचिकर) मिठा,

मिठी, मीठ, मिठाई, मिष्ट.

मुकुट मुगट, मुगडी, मुगडी.

मुक्ता (प्रा० मोक्ता) मोती.

मुष्ट (तोड़) मुष्टवटा, मुष्ट-

कट, मुष्ट्य (मुष्टासार-

रा), मुष्टमुदि=मुष्टमुद्ध.

मुष्ट (मोहने) मुक्तने, मो-

कटा, मुक्ति, मोक्ष, मुक्त.

मुंजे (मोड़) मुंज, मुंजा.

१. कपमा रूपसे सादृश्यात्मा योगाने मुक्तता करवै. क्वाची कपमा कप-
वाची ते कपमान. क्वास उपमा वाक्याची ते कपमेव. कसे चेष्टासारखे
(कान्हादकारक) मुष्ट, कांठ पेंड हे कपमान व मुम हे कपमेव होव. २.
वस्तु दोषदोषात्मा वेजेस दुसऱ्यास दिवारावे लागते, त्यावरून दिवारावे ह्मणा
मूलापाचा भेद राहून वाकता करवै हा कथिक अर्थ झाला. ३. कपनकम-
साकारास मुष्ट रूपसे योगाची होती लागते, त्यावरून सगल्या सेवकारास
मुष्ट हे भाव दवळे. कळ द्वाव्यावरील टीप द्या.

मक्षिका मासी.

मा (मोजने) माय, मायने,
प्रमाण, डेपमा, उपमान,
उपमेय, मापन-मापने,
संमापन=सामापने, मान,
निर्माण=निर्मिणे, प्रतिष्ठा.
माता (जिच्या उदरान
मावतो ती).

मापिकय माणिक.

मातेग मांग.

मातुल (प्रा० माउजो) मावळा.

मातुलानी मावळण.

मानुलुंग महालुंग.

माव (आई) (प्रा० माजा)

माई, माय, माव, मावू-

गुह (प्रा० माईहर) मा-

हेर, मावूचवा (प्रा०

मडसीआ) मावगी.

मामक (माडा) मामा.

माया (कपट) माय.

मायेय मावा.

मार्ग (सोपने) मार्गने, मा-

गेरा. मार्ग, मार्गे, मार्गगी.

मार्गे (प्रा० मगौ) मार्ग,

मार्ग, मार्गे, मार्गारा.

मार्जार (प्रा० मंजार) मां-

जर, माजरी.

मांस मास.

मिथुन (प्रा० मिडुन) मे-

हूण (दंपत्य).

मिद (विकट होणे) मेंद.

मिद (भेटणे) मेळा, मेळ,

मिळने, मिटणे.

मिधू मिगळणे, मिमित, मि-

मळ, मिसळण, भेसळ.

मिष्ट (मक्कर) मिठा,

मिठी, मीठ, मिठाई, मिठा.

मुकुट मुगट, मुगडी, मुगरी.

मुक्ता (प्रा० मोला) मोती.

मुख (तोंड) मुखवाटा, मुग-

कट, मुक्य (मुग्यामार-

गा), मुखमुदि=मुखमुद.

मुच (छोडणे) मुक्के, मो-

कळा, मुक्ति, मोक्ष, मुक्त.

मुंज (मोठ) मुंज, मुंजा.

१. कपटा ह्याने साहचर्याचा बीगाई हुक्या करतो. त्याची कपटा काव-
दाची ते कपमान, त्यास कपटा कावदाची ते कपमेव. कपे चेष्टासारखे
(कापटाकारक) मुग, वीठ चेष्टे हे कपमान व हुक्य हे कपमेव होव. २.
कपु लोकांच्याकडे तेम ह्याकड निघा-ते-ते कपमान निघा-ते-ते
मुग्या ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
सावदा ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
होव हे २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०

यदिं जरी.

यच जव.

या (चाल्जे) यान, प्रयाज,
जाजें. यात्रा=जया.

याच् (मागजें) याचना,
याचूमा=याचा, याचजें.

याद् जाऊ.

यु (मिसळजें) संयाच-यां-
जा (ज्यान मूळ वगैरे
मिसळतात तो).

युज् कुळजें, योजना, योग,
प्रयोग, योगी=जोगी, जं,
योगजें, योग्य=जोग्य, युग
=युग, युगुल=युळे, यु-
गजें, संयोग=जमोम.

युध् (लढजें) युद्ध, योद्धा,
आयुध=आऊन. (प्रा० यु-
ज्) युज=युजजें, योद्=
युद्धार.

युयन् (तरणा) न्वान, यौ-
यन, यवानी.

यूवा ऊ.

यूष (मेळ पचंचा) जूट,
जूटी.

र.

रच् (रचजें) रचना.

रज्जु (दोरी) रजु (हा शब्द
कोकणात प्रसिद्ध आहे).

रंज् (रंग देजें) रक्त=रगत,
रता (तांबडा) रंग,
रंगमल्ली=रंगोळी, रोग,
रंगविजें, रंग. रंजक
(रंगीत).

रंज् (आनंद देजें) रंजविजें,
रंग, रंजन=रंगविजें. वि-
रंजन=विरंजजें (दुधाचे
वार्ड रंग होजें). रंग=
(प्रीति) रंग (गाथांत).

रद् (शब्द करजें) रक्षजें,
ओरक्षजें, ओरक्ष.

रण्या (प्रा० ररणा) रक्षा.

रद् (सोडजें) रदन (दांत) सो-
डणारे=रहा, रर.

रंप् (शिजविजें, तयार क-
रजें) रंजजें, रंथा.

१. व० ८-४८. मजे सुसारविं थडि कर्वा कोटी—रपुजाक वरिष्ठ. २. राग झगडे रंग दिवा तांबडेपणा असत अर्थ आहे. मनुष्यात ओर आका झगडे त्याचे कोडे वगैरे काळ होणाने बाबकन त्यात राग आका झगडे ओर आका असत अर्थ झाला. ३. रंगीत पुण्यात नीळ वगैरे रंगाच्या पदार्थांचा उपयोग करतो बाबकन रंजक झगडे रंग देणारा अने जाव त्यात पडजें.

यदिं जरी.

यय जव.

या (पाठजें) यान, प्रयान,
जाणें. यात्रा=अत्रा.

याच् (मागजें) याचना,
याचूत्रा=यांचा, याचणें.

यायु जाऊ.

यु (मिमळणें) संयाव-यां-
जा (उदांत गूड वगैरे
मिमळतान तो).

युग् युळजें, योगना, योग,
प्रयोग, योगी=योगी, जं,
योगजें, योग्य=योगा, युग
=युग, युग्य=युगे, यु-
गजें, संयोग=अयोग.

युध् (लढजें) युद्ध, योद्धा,
आयुध=आडन. (प्रा० ह-
ज्) हुंज=हुंजणें, योद्धू=
लुहारे.

युवन (तरणा) युवान, यौ-
वन, युवानी.

यूकन उ.

यूय (मेळ्या पचंया) यूट,
यूटी.

र.

रच् (रचणें) रचना.

रज्जु (दोरी) रजु (हा शब्द
बोवण्यात प्रसिद्ध आहे).

रंज् (रंग देणें) रंज्=रंगत,
रंजता (तांबडा) रंग,
रंगरत्नी=रंगोळी, रंग,
रंगविणें, रंग. रंजक
(रंगीट).

रंज् (मानंद देणें) रंजविणें,
रंग, रंजन=रंजविणें. दि-
रंजन=विरंजणें (कुषाचे
वर्ण रंग होणें). रंग=
(प्रीति) रंग (गाथांत).

रद् (शब्द करणें) रडणें,
ओरडणें, ओरड.

रण्या (प्रा० रण्टा) रणा.

रद् (पोरजें) रदन (दांत) पोर-
रणाचे-रहा, रद्.

रैप् (शिजविणें, तयार क-
रणें) रांथणें, रांथा.

१. व. ८-४८. यजे हुतारयि इति कर्वां योटी-रुपुमाव वरिड. २.
राग कण्ठे रंग रित्ता तांबडेपणा कला अर्थ आहे. प्रमुखात मोव आका
कण्ठे त्याचे होजे वगैरे काग होणात याचकन त्यास राग आका कण्ठे
मोव आका कला अर्थ होणा. ३. वरिड पुष्कळ जीव वगैरे रंगांच्या पदार्थांचा
वपयोग करतो याचकन रंगक कण्ठे रंग देणारा कण्ठे नांव त्यात पडले.

सैंदि राग.

रास रास.

रिगु (आगे, हाऊगे) रिगण,
रिगणे (मेळगे), रिंगणे.

रिचु (सिकार्ये करणे), रिच-
वणे, रिस्त=रिता, रिवा-
मा, रेप, रेपक, निरति
=निरोपन=राकत.

रै (शब्द करणे) रय. राग,
रोपवणे.

रचू (आपडणे) रचि,
रचिवर, रचणे.

रदू (रडणे) रौदन, रडै, रँद.

रधू (अडवडा करणे) अव-
रोप, रोपन=रोपणे.

रदू (रडणे) रमरा, रष्ट, रोप.

रदू (रडणे) रडणे, रो-
पा, रोप, रोडणे, आगेड,
आगे, रुडि=रुद.

रदू (रडणे) रप, निरु-
पण, निगेण, निगेरिगे.

रेंगा रेप, रेगा, रेमाडणे, गुंगे.

रोमंथ (पा० रोपथ) रवंप.

रोप्य रवे.

र.

रगु (संयोग हाणे) लग.

लगवै, लग, लग, लगा,

लग्गा, लग्न=अलग.

१. शब्द रास पुढिली आहे. रास रास लीलली हास २. विराव न
रास रेप, रेपक, वा रासविभागे रिचु वापुशानुन वासिला आरुन तो मे
हसी अंतिमिज जो हासा तो हास अमवागुडे वडकर रासरीन त्याची ललला
बलाउ. ३. पुढील हाणे रिवा पुन पुन. हाणे वा अरी अरुनीन वापुन
दिल होऊन दुसरे वापु लवार होणान; अमे, एवीनिनरास वरलो.
रीरवीनिनपुन पुन रास वरलो. वापानुन रोपवणे वा रास
हासा वरीन दोन अरीवेरी कोणत्याहि अरु अमवा वरादीनदि वापुन
दिल होऊन अमे वापु होणान; अमे, ललववणे, ललववणे, इत्यादि.
४. मळ, रिगु, रिचु व लीन हेव अमुने वासरी, मिग, रुद वराणे
अमे वासरी आहे. रिच हा लवार वापाना अमुन त्यास वडवडवणान,
वापा अरु वडवणारा असा आहे. ५. रुडि अमुन असावा अरुवरीन्या
रीवा अरुवरीन अमुन अमेवे असावा अमेवासास अरुवरीन एवम
असावे तरी अरु वावकन रुडि अमुने रुडि असा अरु हासा ६. अदेण
होमे वा वापु वा मुलावे अमुन असावीन आतलेवा वासिअरुवरीन
वासा वासरी हासा वा दोन होमे, त्यास अदेणरीन लल वडवणान. रिवा
वासिअरुवरीन वा अरुवरीन अमुने व. वडवण, अमुन असावा वासिअरुवरीन
अरु अमे अरु वडवण रुडि अमुना असावा अरु वडवण अरु. अरुवरीन्या
एवमवडवणरीन वडवण रुडिअरी अमुने अरुवरीन असावा अरुवरीन वडवरीन
होमे वापु, त्यावकन असावा असावा रुडि अमे अरु वडवणे अरुवरीन
वास अरु वडवणे वडवणे.

लंपट लंपेट.

लंप् (लंभने) लंभ, लम्बलम्ब=

झोझा, लोभने, लोभर,

(साडीचें बजीस).
लम् (झिडने) लाम, लामने,

लापने, लामने, लाहो.

ललाट (मो० निहाल) नि-

दळ (बारबि ४-११).

लपणे (मीठ) लोण, लोणा,

लोणवे, ललपण=प्रलपण.

लपन (बापने)=उपने, लव-

विद.

लमुन लमुन.

लस (१,००,००० ऐस्या)

लास.

लसू (पहाणे, लस बाणे)

लस, लसण=उपणे.

लसणूण=ओझणजे.

लहरी (लट) लहा.

लामल मांगर.

लालसा ललची, ललच.

लाला लाळ.

लासा लाम.

लिम् (झिडने) लेपणी, लि-

मित, लेस, लेमक, लेगा.

लिम् (लस बाणे) लिग

(बिन्दू) आदिगन=

आदिगणे.

लिप् (लेपण) लिहेंव, लेप, लि-

स, लपटणे, लपटा, लिप'.

लिशा लीग.

लुम् (लस नेणे, बोलेने)

लुसा.

लुद (बोलेने) लुडने, लुड,

लुदा.

लुद (लोटेने) लोटा.

१. लपट लपेटे लावण. लपे, विषयलपट, विषयलपक, लपण विषयस
विषयून लावणारा. लावकून लपेट लपेटे विषय लपटा लपटा १ लपण
लपणान लोण लावणे होतो (५०१-५०) १ लिपि हे वर्णमालेचे लप लावे.
लावकून लावा लपे लावण लपेटे लावणारा लाई लाईप लपक लाहनेली ल
लपे लावा लावे, १ लपट लावे लावकून लपेटणे लाव लाहणलावर लपण
लीलार लोकेलाच्या लाहीने लिहिण्याची लिखात लावे, ली लपलीन लाई
लाई ला लपलीन लागाहून लप लावणे, लपे लिखेलाचे लप लाई, ले लिखावर
लपने. लिपि हा लप लपिणीच्या लपणलापीन लावा लाई. लावलाच्या लुदी
लागावर लिपीन होणे. लपणून लुललापी लाई लिखा लपे लपे लपणलाचा ल-
पणार लपण लिप् लापुला लपे लुला लाई लावा लावे लागावर लुला लपक
लिहिण्याची लाव लाईने लिहिण्याच्या लुदीपी लपटी. लप लपलपट्याचे
लाई 'लिपि' लपे लपण 'लिपी' लपे लपके लपणे. लपणलाचक को 'लपे'
लप लपकनहि लपलीन लोणला लपे लपणला लप लिखण लपणे लप-
लाची लपलात लाव लापीन लावे हे लप होई. लप (१) लिहिण्याचा
लागावर लपणलावर लोकेल्या लपणाल लपे लपे लपे लपे

लंपट लंपेट.

लम् (लम्बणे) लांब, अदलव=

ओढेबा, होवनें, होवर,
(साडीचे कणीस)

लम् (मिळणे) लाम, लाहणे,
लापणे, लाभणे, लाहो.

ललाट (मा० निहाल) नि-

दळ (वरुचि ४-३३).

लपणे (मीठ) लोण, होणा,
लोनवे, कलपण=अडणी.

लपन (बापणे)=लपणे, लप-
चिक.

ललून ललून.

लस (१,००,००० संख्या)

लास.

लस (पहणे, रण काणे)

लसव, लसण=लपणे.

लसण=अडखणे.

लहरी (लह) लहर.

लंगड लांगर.

लाहला लाहली, लाहल.

लाहा लाह.

लारा लास.

लिम् (मिळणे) लेखणी, लि-

मित्र, लेम, लेमक, लेम.

लिम् (रण काणे) लिम
(चिन्ह). आदिमन=

आदिमिने.

लिप् (लिपण) लिहणे, लेप, लि-
त, लपटणे, लपटा, लिपि.

लिरा लीर.

लुम् (११ मेणे, बोरणे)

लुषा.

लुद (बोरणे) लुटणे, लुट,

लुटा.

लुद (लोटणे) लोटा.

१. कपट म्हणजे जालक. जमे, विषमपद, विषयामल, जमन विषयान
विस्तृत राहणाता, वाचकन लपट म्हणजे विस्तृत जमा जम जाला. २. लपट
सुपडान कोण काढेच होतो (२०१-०२) ३. मिषि हे वर्तमानाचे लांब आहे.
वाचकन लाचा जमे काणव जमे पदाधीन लाई वा लेपक कम काढेती ला-
हणे जता आहे, हे कपट आहे वाचकन कमोडकीत वाच लाहववावर असणु-
कीवर कोळहाच्या काडीने मिळिव्याची वरिवाट आहे, तीच लाहीन लाई.
लाई वा कपटोण जालाहून वक जालक, जमे मिळेबाचे जम आहेले मितावर
हलने. मिषि हा कपट वाचितीच्या अहावाचीन जाला आहे काणवीच्या घुरी
जालावर मिळीन होणे, लपट पुलाकीची जाणे मिषा वजे जमे जमल्याचा सं-
ग्रहाव वदना लिम् वाचकन लपट लाचा काणे जता जमे जमोवर लुणा ककन
मिळिव्याची वाच लाईने मिळिव्याच्या घुरीची असली, तर आहलमपुढाचे
लांब 'मिषि' जमे ज वदना 'मिळी' जमे वदने असते. अहावाचक जो 'जमे'
जम जालकमि वदकीन कोळला तरी वदकाचा रंग मिळहून लपट वदना
जाली वरिवाट वाच लाहीन आहे हे लपट होणे. लाईने मिळिव्याचा वरि-
वाड जलता, तर लाहववावर कोळेल्या अहावाच जमे जते लांब वदने जमने

पतिव्रता वान, वली.

पतुल पादोर्ध्व.

पथि (प्रा० पदी) पारी (का-
तप्राची).

पल (गुहायुजे) पल्लजे,
पल्ली, आरुयुजे, पळे,

पलन=वलय, उद्वलन=
ओशायुजे.

पल्लव पावळ.

पल्ल (हालुजे) पल्लना, पल्लपजे.

पल्लि वेद.

पंश पंगमा, पंग.

पण (पहजे) पैगजे, पणा-
दण, पंगडि=वस्ती.

पण, पणु (पा). पुण-
मिनी (पंगिरवा रीतिने

पहाणारी) पवादीणि.

पणु (भाण्डादन वरुजे) पैग,
पणन=पानन.

पण (नेजे) पणन, पणजे,

पादिनी, पाहन, निर्वाह

=निभाव, निभारणे, प्र-

वाह, निवट, पा-

पा (पाहजे) वान, पापु, पाप,
पावटळ, निर्वाह=निधान.

पाचाट (पहवणा) पा-
पट, पाट.

पांग (इष्टिने) पांजळ, पा
डिजे, पांजिन.

पाट पादा.

पाटिका पारी.

पार्णा पोटजे, पौणी.

पामगूर पानळ.

पात्रर पादा.

पापी (पिहीत) पाप, पापही.

पाट (हालुजे) पौरजे, नि-
वारजे.

पापुका पाट.

पिकट पिकट

पिकट (पिमेज) पिकटजे
(पाट्ट दोजे).

१. वन्य व पशुप्राणा अर्धे साहाय्या सांगिते वरु जगा जगुन वाकळ
वावा वाकळे वरु जगा अर्धे जाला २. निवेक मिश्रणाचे असे जगने जगने
वी वेवक वरुतापुत्रवाकळ मीरुपुन वरु पापुपापुन मराठी वरु पापु जाला
जगने वाकटे, हांगु तो मीरुपुन 'वपविष्ट' वा पापुपापुन जाला जो वरु वरु
प्राये जगने जगजे जगजे वी वेवक अर्धेलापुत्रवाकळ 'वपविष्ट' वापुन वरु
पापु जाला जगने वाकटे जगजग तो 'वप' वरुपुन जाला जगने. ३. वाक ३३
रीप ३ वरा. वरु वाकळ जगने जगजगजग वरुपाये साधन (वापक) ४
वाकळे वरुन पाट्ट जगजग जगजे वलीवर जाला जगने जगजग ५. हे विरा-
वर मरजे वा जगने मराठीपुन भुववाही वाक देने जगने—तो वरुपुन वरुका.
हांगु वरु जगजे जगने मिश्रणी जगने वरु वरु मिश्री वरु वरु.

चे (विगें) चेणी, चीज, चिजकर.

चेणु बेड.

चेतस बेत, चेतादी.

चेला बेड.

चेळ (हाडले) बेडले.

चेरया बेगया.

चेरयार बेमार (हा पदार्थ

होऊनांन प्रसिद्ध आहे. तो

मेषबुढागारया असतो).

((गुडाळले) बेहन=वे-

हले, बेडे (पायांनांन),

बेडी, बेडाळले, बेडाळे.

चाम्य (निरयोःमोगाफगून

मिचूत होले) बेगनी.

चंग विणे, चिग, चिग.

च्यधू (ताडन करणे) च्याधि,

विधेले, अविध, ध्याध.

च्यधू (मर्षले) बेच.

ध्याम चाध.

ध्यापार (हाडपार) चाध,

चाधले.

ध्याम चाध.

मण वण (जमम).

मान (मनुष्य) मान (व-

तारीच्या बेडेम पुष्कळ

शोक मिरवण्यास जातान).

चा.

चार (गामर्ष्य असले) चा-

कले, चाकि.

चांर (मनुष्य घेले) नंका,

चाकिजे.

चाकट (गाडी) उकटा.

चाकटी नेगरी.

चाट (चुडा) छट, गर, गर,

छटकर्म=गरटकर्म.

चाप (गाणले) चाप, रोपप=

(मोठे बोलले तर मनुष्य

चाप टोईल असे झणले).

चांपर चांपर.

चार (मा० गर) चार,

प्रतिशब्द=चरमार.

चामू (चापले) चांति=चाप,

चांति.

चारका चाकर.

शालाचा चळी.

चाळय चले, चालले.

चाजू (उडी मागले) चाल=

चापा (उक्या चारणाप).

चापरा चाप.

चारके चाकटा.

१. चरवि ८—१० वेड चापुच्या चर्या काटी व होणे २. सारुणांन

मेगारदादी मला चर्य आहे ३. चारव चर्य सारुणांन पुढील अर्थ म

परीव कीमिती हाका चर्य म्हणते परी, मित्रा चर्याक त्याच हाक

चर्याच. हाक कोडीन वरुन मेषाचर्याचा प्रकार चार आहे, त्याचक

मेषाचर्य चर्याचान हाकटा चर्याचारा संवसार चर्या मलाच.

दक्षिण इण्डिया.

दले (नगर) इत्या, (ना-
गर ओइणाग) इत्या.

दस् (हसनें) हसें, हसुं, हसण,
हस्य.

दल (मा० हत्यो) दल,

दास्या, हुम्नाय, तददस
= नल्लङ्गाय, नैवाय.

इति च

ए (यावर्णे) एनि. द्वि.

प्राज्ञं (हृदयार्थीन्द्र) इति ।

द्विग द्विग

1991

दिनांक: ११/११/२०२३

AT&T

4/24
Apr 24

४ (संश्लेषण संख्या) ४

५. (बिजन्या उद्गात्रि अ-
भीष्टायाः) १०००० (१००००)

मान्यता प्राप्त है।

ऊर्णं धान्तादानं कर्णं कल्लं धम्पणं गणं

कणा ।

कण

ऊर्णं गहं कर्णं कणं

कम्प हा गण, कम्पण

क

काम मर्कण

क कर्ण

किट्ट म म गे क क

कण म म म कण कण

किन् म म म क क

कण म म म कण कण

क क क

कण म म म कण कण

कण्ड म म

कण म म म कण कण

क म म म म म

कण म म म कण कण

कण्ड म म

क म म म म म

कण म म

क म

कण म म

कण

कण म म म

कण म म म

कण म म म म

कण म म म

कण म म

कण म

क

कण म म म

कण म म म म म

कण्ड म म म

कण

कण्ड म म म म

कण्ड म म

कण्ड म म म म

क

कण्ड म म म म (कण)

कण्ड म म म

कण्ड म म म म (कण)

क

कण्ड म म म म (कण)

कण्ड म म म

कण्ड म म म म (कण)

कण्ड म म म (कण)

कण्ड म म म

कण्ड म म म (कण)

कण्ड, कण्ड म

पोल् अटनें.

ग.

गद् कोटनें (गघ)
गघ् कोट सारनें (गर्व)
गर्ह निन्दा करनें (गर्हा)
गल्म् पैर्य घरनें (प्रगल्भ)
गाधू राहनें (अग्राध)
गाद् गिरनें (अवगाहन) (गाढ)
गुम् अत्यद् शब्द करनें (गुज)
गुर उद्योग करनें.

गू शब्द करनें (गुरु)

गोर् शोधनें.

गल्ह घेनें.

गुल्घु कोटनें.

ग्लै ग्लान होनें (ग्लानि).

घ.

घद् हाटनें.

घुर् मय काटनें (घोर).

घृ गडनें (घृत, घर्ष).

घृष् प्रकाशनें.

च.

चंश् आनें,

चद् घुटनें, चटचटनें.

चंद् रागधनें (चढी).

चण् काजनें.

चप् आनें.

चर्च् संवाद करनें (चर्चा).

चश कोटनें.

चाप् पूरिनें, समझनें.

चिस् पीडा देनें.

चिद् भाषा करनें (चिट).

चित् जाननें (चित्त).

चिन् आश्चर्य काटनें.

चिल् बस पाघरनें.

चिात् तिथित होनें.

चीह् पासनें, स्पर्श करनें.

चीप् कोटनें

घुर् इछा काटनें (उग्र).

घेष् चटचट करनें.

घ्यु आनें.

घ्युत् गिरनें.

छ.

छर् ओरनें, (छर्हि).

छुर् स्पर्श करनें.

छं काजनें.

ज.

जद् गोत्रा करनें (जटा).

जद् गोत्रा करनें.

जल् पावनें, सीरुण करनें
(जालीय).

जस् मोहनें.

जस् भाषे.

जुज सेवा करनें.

ज्या हट होनें (दिन).

ज्यद् रोग होनें, (ज्वर).

ट.

टिप् गडनें, टिपटनें.

ऊर्णु आच्छादान करणें
(ऊर्णा).

ऊह् तर्क करणें (ऊह).

अ.

अ जाणें.

अच् स्तुति करणें, अच्चा. (ज्या
पुत्तानें वेदांत अर्पणी ई-
श्वराची स्तुति केली आहे
त्याम अच्चा असें म्हण-
व्याचा संप्रदाय पडला).

अच्छ् जाणें.

अज् जाणें.

अण् जाणें.

अत् निंदा करणें.

अध् वाढणें (अधि).

अध् जाणें.

ए.

एज् चमकणें, काणें (जन-
मजय).

एध् वाढणें.

ओ.

ओष् शोषणें.

क.

कस् हसणें.

कण् दोळे मिटणें (काणा).

कथ् स्तुति करणें.

कम् इच्छणें (काम), कामुक
कान्त, कामिनी.

कस् असष्ट शब्द करणें
(कस्त्र).

कस् हाळणें, कसकसणें.

कास् खोकणें.

किह् वाम देणें, किटकिट.

कित् राहणें, रोग बस करणें
(चिकित्सा).

कीद् रंगविणें.

कु शब्द करणें, कवि.

कुत्स् दोष देणें, कुत्सित.

कुप् पिळणें.

कुस् जोडणें.

कुह् आश्चर्य घाटणें.

कृप् कल्पना करणें.

कृय् वाजणें, ओळें होणें.

कंद् ओरडणें, शोक करणें.

क्रीड् खेळणें (क्रीडा).

कुध् रागावणें (क्रोध).

कृम् म्लान होणें.

क्लिद् ओलें होणें (क्लिप्त).

क्लिज् दुःख होणें (क्लेश).

क्लीय् धेवें नसणें (क्लीप).

कण् वाजणें (कणन).

ख.

खद् मारणें, मारणें.

खुर काणें.

न.

नद ओरछे (नदित).
नद बाजने (नद).
नभू नगने (नभ=आकाश).
नद ओरछे.
नद बाजने (उपानद).
नायू मागने, धीमान अछने
(नाय).
निज धुने, छद करणे.
हु सुधी करणे (हुति).
हुद बेरणा करणे (विनोद).

प.

पंह जाणे, जागणे (पंहित).
पणू व्यवहार करणे, जाणे.
पानि (हान), आपण
(बाजार), पनक (वेण).

पणू जाणे.

पिदु शब्द करणे.

पिनु जाणे.

पीय पुड होणे (पीयर).

पुनू मोडे होणे.

पुद पूर करणे (पूड).

पुद पुडे जाणे.

पुण पुणजे (पुण).

पु छद करणे (पुन, पवित्र).

पुमान (पवित्र करणार).

पूर पुड होणे (पूर).

पू उद्योग करणे (ध्यागार).

पूछू गपत करणे (गपक).

पू पाउन करणे

प्यायू वाडणे (पीन).

पेल्ह हालणे.

पेणू जाणे

प्रप प्रगिद होणे.

प्रा मारणे.

प्री संतुष्ट करणे (प्रिय, प्रीति).

मु जाणे.

मुद बोडणे.

मिद जाणे.

नू जाणे.

मुनू जाडणे.

प्ला मारणे

प.

पणू बाजने.

प.

पद आभ्यास करणे.

पिनु पुडणे.

पिदु अरयय अगणे (पिनु).

पुद टाजने.

पुद बाडने (प्रप).

पू मोडेणे.

भ.

भद बोधय करणे.

१. हुणता हाणा नदमे पुन पवित्र जाणे, जसा सपक भरपूर होणे काहे, ती वा हुणताकन बोधय होतो.

भल् मारणें (मान्त्र).
 भा प्रकाशणें (मानु).
 भाम् रागावणें (माभिनी).
 भेप् भिणें.
 भंश् पडणें (भंश).
 भाज् प्रकाशणें.
 भाश् प्रकाशणें.

म.

मख् सालणें.
 मस् मोजणें.
 मह सम्मान देणें.
 मी केकणें.
 मिह् रिपडणें (मेह, मेघ).
 मील् क्षाकणें.
 मुद् आनंदित होणें (मोद)
 (मोदक).
 मुर् चोणें (मूषक).
 मूर्च्छ् बेशुद्ध होणें (मूर्च्छा).
 मृग् शोध करणें.
 मृज् शुद्ध करणें (मार्जन).
 मृइ सुख होणें.
 मृन् स्पर्श करणें (पपमर्श).
 मृप सहन करणें.
 मे अदलावदल करणें (वि-
 निमय).
 मेप् सेवा करणें.
 छा अभ्यास करणें (आघ्रास)
 (वेद).

अद् कुस्करणें.

घुच् } जाणें.
 म्दुच् }

म्लेच्छ् अनुद—अल
 बोलणें.

य.

यज् पूजा करणें (यज्ञ, याग).
 यंश् सकोच करणें (यंत्र).
 यस् यत्न करणें (आयास).
 यु मिमळणें (सुपन, सुवृत्ति).

र.

रष् जाणें.
 रण् बोलणें.
 रस् रुचि घेणें (रस).
 रा देणें.
 रास् ओरडणें (रासम).
 रज् रोग होणें (रोग).
 रेक् शका घेणें.
 रोइ नेडा (उन्मत्त) होणें.

ल.

लप् बोलणें (प्रलाप).
 लप् इच्छिणें (अभिलाप).
 लस् लेखणें (विलाम).
 ला घेणें.
 लिन् कमी करणें (लेश).
 लिह् चाटणें (लेह).
 ली विकटणें.
 लुइ दपटणें (आलोइन).

पोत.	माहु.	महु.
फस-जें.	मग (नंतर).	लाच.
फिटजे.	महु.	लुंगा
फुडा (ध्ययं)	फुकट.	मामा-भी.
फोडावजें.	मुगुम.	वागरा.
बहबद.	मेटुणा-णी.	वागे.
बरा.	रवी.	वाट.
बाप.	रांजग.	वान.
बाहुली.	राया.	वायण=वान(वायन).
बुडा-भी.	रीग.	वेसो=मोसे.
बोकर.	र.	गार्द.
बोड (नरुण) बोड्यो.	रंद.	माजुग.
बोड.	रवी	मुगो.
बोनजें.	रोट.	टाडी
भेमाड (बेडा).	रवेगी	टाट.
मोडग.		तीग.

अरेंपी शब्द.

अकल (अकल=अकीट.	अगव्वा.	अजव.
रिक्त) अकल.	अगवार.	अमकाव

१. कोकनात पुर्तुगिज कोल्हा अकलान १ हे वाय पुस्तकमागवे राज्य
 वृत्तिगत साम्बाकानुम वराहीन कोले आहण वंग वदुनरकने वाजहीव
 अकलाननेक पुस्तक शब्द आहण करवलावणील कोकनी की भाषा
 ही आरवी बोव हीनक पुस्तकमागी वरावा आचपवरीक को अकलर त्याने
 त्या वरावा पुस्तकमागक अकलानक लिहिता आहे आरवी भाषा ही का
 रवीदेशा अरवीकीन काहे वली त्याम वराव अकलान, तैलीन कोकनी पुर्तु
 गीली सि का आरवीक अने कलान अकल, वरीवी की अरवीन भाषा त्या
 कोळ अने अकलान हि हे अकलान आरवी पुस्तक मागव आहे अरवी अकलान
 अकलानुम कोळ भाषा लिहिती अने अकलान, व कोळ अकलान व कोळ टा
 पुर्तुगीश वरा आरवीका वाभा आहण, अने अकलान व वरावरीन वरावरी
 आरवीकीन लिहेक वरावरी लिहेक अकलान लिहा वरावी वरावरी राज्य अकल

औरत.	कसब.	कोम.	गम (दम).
कजा.	कसबा.	कौल.	गरक=गर्क.
कतवा.	कमर (अंस).	खत (पत्र).	गरज.
कचल.	कसरत.	खंदक.	गरीब.
कतार (ओळ).	कसाई.	खबर.	गञ्जान.
कदम.	कसाव.	खबरदार.	गलबन.
कदर.	कहर.	खराब.	गलिछ.
कदीम.	काईम.	खरीप-क.	गलीम.
कंदील.	काईल.	खलाशी.	गाजी.
कनात.	काजी.	खलाम.	गाशा.
कपात.	कान्.	खलीम.	गुणव.
कपार.	काकर-री.	खातर.	गुनाम.
कफाज.	काकडा.	खाउसा.	गैबी.
कबजी.	काबीज.	खाशी.	गैर.
कबीर (मोठा).	काबीठ.	खास.	गोता.
कबुलात-ला-	काबू.	खासा.	घुस्मा.
यत.	कायदा.	मिजमत.	घरबी.
कबूट.	कितान.	मिलान.	अकात.
कमान.	किनाव.	मिमा.	जम.
कयाम.	कित्त.	मिमा.	जबर.
कगना.	किमत.	मुमारी.	जबाब.
करामत.	किमया.	मुमान.	जमा.
कगार.	कित्त.	मुल्गी.	जमान.
कज.	कुफगान.	मुदाम-सा.	जहर.
कबाई.	कुगान.	मेरीज.	जदाउ.
कडम-मी.	कुगान.	मेसान.	जबज.
कडाउ.	कुत्तवा.	म्याद.	जमार.
कडाईत.	कुवन.	गजर.	जगदी.
कवाउ.	केद.	गजद.	जका.
	केरी.	गजदन.	जबना.

अनुसन्धसि यदीति

[illegible]

बकर.	बिल्हा.	सनद.	साफ.
बकल.	बिल्हे.	सफ.	साफी.
बकील.	शकल (शुक्ति).	सफर.	सावान.
बकूब.	शरा.	सफाई.	सावीक.
बक्त.	शर्ष.	सबब.	सावीत.
बजन.	शर्यत.	सबर.	सामलात.
बजा.	शलक.	सना.	सामील.
बजीर.	शहामत.	सबुर.	सायर.
बतन.	शान.	समत.	सालम.
बर्ख.	शावान.	समला.	साहेब.
बर्म.	शावीत.	समान.	सुकाण.
बहद.	शाबून-द.	सव्यद.	सुता.
बशीला.	शाहीर.	सरकत.	सुदानत.
बसबसा.	शिकल.	सराईत.	सुनी.
बसूल.	शिका.	सराफ.	सुमा.
बहमा.	शिद्दी.	सरिका.	सुरत.
बहीम.	शिलक.	सर्वत.	सुरबात-सुरू-
बाकब.	शिवाय.	समला.	बात.
बाका-खा.	शुरबात.	सला.	सुरसन.
बाजनी.	शुरू.	सलावत.	सुरू.
बायदा.	शेरा.	सलाम.	सुनुष.
बारस.	शौक-ख.	सलामत.	सुलतान.
बारसा.	सई.	सलीस.	सैतान.
बारीद.	मक्त-स्त.	मनूक-ख.	सेर.
बारीस.	सजल.	सला.	सोबत.
बाली.	सदर.	मलास.	सोमल.
बाशील.	सदरह.	सवान.	सोहोलत.
बामलात-द.	मंदूक.	महल.	हकिमत.
बिजायली.	सरी.	सही.	हफीम.
बिरामत.	सन.	मादीलवार.	हद.

आराज.	कारमार.	छलीता.	खैर.
ओलिजहां.	कारवान.	खसखस.	खैरात.
आवाज-दारी.	कारागीर.	खाक.	खोगीर.
इजार-दार.	किनखाप.	खानदान	खोजा.
इजारा.	किनारा-री.	(कुल),	गज.
इमाम.	किफायत.	खाना.	गंज.
इरादा.	कीर्द.	खाबद-बिंद.	गमजा.
इलायची.	कुजा.	खिजमत-दमत	गरद-गर्द.
ईद.	कुमक.	(चाकरी).	गरदन.
उभेद.	कुस्ती.	खिरपत.	गर्दी.
उरुपुरु (समो- रासमोर).	कूच.	खिसा.	गर्दी.
उस्यारी.	कैफ.	खिसमीस.	गरम (गरमा).
कंगोरा.	कोतवाल.	सुद-र.	गरमी.
कपापचिनी.	कोता.	सुदा.	गलत.
कंपेश.	कोळंजन.	सुदावत.	गहा.
कम.	खजीना.	सुन-नी.	गस्त (केरी).
कमतार.	खजीर-री.	सुधी.	गालीचा.
कमर.	खजील.	सुराक-ख.	मिर्दी.
कमान.	सुणाजगी.	सुर्द.	गिलावा.
कलमदान.	सुदा.	सुर्दा.	गिहा.
कशीदा.	खरतर.	सुरा.	गुन
कागद.	खगबी.	सुराकी.	गुजर.
कारकीर्द.	खरीद.	सुरामत.	गुजमाण.
कारकून (काम करणाया).	खरेदी.	सुगी.	गुदमन.
कारखाना.	खर्च.	सून.	गुन्हा.
	खलबत.	सूर (मुदर).	गुन्हेगार.
		खेचर.	गुमान.

१. इत्यादि छोटा. २. देवस्थाने पात्र वा अर्घी दान प्रत्येक कागती. ३०
 ४३मशन. दावे व अपमंशक्य 'शरी' किंवा 'शरी' असे मराठीत हाटे
 मशारे. ३३-मशरानी, गुमाराणी, किंदानी, विंदानी, वादराणी
 ४. २ ने वरगावा अर्घी वार हा प्रत्येक नामाधु कागती.

आराज.	कारमार.	खलीता.	खैर.
औलिजहां.	कारवान.	खसखस.	खैरात.
आवाज-दारी.	कारगीर.	खाक.	खोगीर.
इजार-दार.	किनखाप.	खानदान	खोजा.
इजारा.	किनारा-री.	(कुल).	गज.
इमाम.	किफायत.	खाना.	गज.
इरादा.	कीर्द.	खाबंद-बिंद.	गमजा.
इलायची.	कुजा.	खिजमत-दमत	गरद-गर्द.
ईद.	कुमक.	(चाकरी).	गरदन.
उमेद.	कुस्ती.	खिरापत.	गर्दा.
उरुबुरु (समो- रासमोर).	कूच.	खिया.	गर्दा.
उल्लवारी.	कैफ.	खिममीन.	गरम (गरमा),
कगोरा.	कोतवाल.	सुद-द.	गरमी.
कपापचिनी.	कोता.	सुदा.	गलत.
कंपेश.	कोलंजन.	गुदायत.	गला.
कम.	कजीना.	सुन-नी.	गरत (केरी).
कमत.	खजीर-गी.	सुनी.	गालीचा.
कमतर.	खजील.	सुगक-ख.	गिर्दी.
कमर.	खजाजगी.	गुर.	गिलावा.
कमान.	सदा.	गुरा.	गिला.
कलमदान.	खरतर.	गुश.	गुग
कजीदा.	खगरी	गुशकी.	गुजर.
कागद.	खरीद.	गुनामत.	गुजगण.
कारकीर्द.	खरेदी.	गुनी	गुदमन
कारकून (काम- करणारा).	खर्च.	सुन.	गुन्हा.
कारमाना.	खुलन.	सुब (गुदर)	गुन्हेगार
		खचा.	गुमान.

१. कर्नात लोहा. २. डेनवा ने पाच वा सवीं शतक मसब कागजो. ३. कडमरुन. पाचैव अरभप्रत्यक्ष 'दानी' किंवा 'दानी' अने मराठीत काडे अन्वये. अने-अरहरादी, गुनावराची, किळोराची, विरुदाची, बाहदाची * ३ ने करणारा सवीं शतक मसब नामास कागजो.

आराज.	कारमार.	खलीता.	खैर.
औलिजहां.	कारवान.	खसखस.	खैरात.
आवाज-दारी.	कारागीर.	खाक.	खोमीर.
इजार-दार.	किनखाप.	खानदान	खोजा.
इजारा.	किनारा-री.	(कुल).	गज.
इमान.	किफायत.	खाना.	गज.
इरादा.	कीर्द.	खावद-विंद.	गमजा.
इलायची.	कुआ.	खिजमत-दमत	गरद-गर्द.
ईद.	कुमक.	(चाकरी)	गरदन.
उमेद.	कुरती.	खिरापत.	गदा.
उरुबुरू (समो- रासमोर).	कूच.	खिसा.	गद्दी.
उल्लाषारी.	कैफ.	खिसमीख.	गरम (गरमा).
कंगोरा.	कोतवाल.	सुद-इ.	गरमी.
कपापचिनी.	कोता.	सुदा	गलत.
कंपेश.	कोलेजन.	सुदावत.	गहा.
कम.	खमीना.	सुन-नी.	गस्त (केरी).
कमतर.	खजीर-री.	सुवी.	गालीचा.
कमर.	खजीळ.	सुराक-ख.	गिर्दी
कमान.	सुणाजमी.	सुर्द.	गिलावा.
कलेमदान.	खदा.	सुर्दा.	गिछा.
कशीदा.	मन्तर.	सुश.	गुग
कागद.	सराची.	सुशकी.	गुजर.
कारकीर्द.	खरीद.	सुशामत.	गुजराण.
कारकून (काम करणारा).	खरेदी.	सुशी.	गुदमन
कारमाना.	खर्च.	सून.	गुन्हा.
	खलबत	सूब (मुदर)	गुन्हेगार.
		मेचर.	गुमान.

१. जर्मान मोठा. २. डेवण्याने पाच वा अर्धी शत प्रत्यय लागतो. ३. कलमदान. पांचेच अक्षरप्रत्यय 'दानी' किंवा 'दानी' असे मराठीत हा अक्षरे मनावे. जसे-मच्छराणी, गुळवराणी, विकडेणी, विकराणी, बाहूराणी
• १ ते करणारा अर्धी बार हा प्रत्यय नामाने लागतो.

गुणमा.	जंगी.	जुगव.	मार
गुन (१३)	जंजीर-ग.	जेर.	ताडेका
गुरकंद.	जनान-मी.	जेरदसा.	तावदान
गुलवार.	जनवर.	जेरबद.	गिरदाज.
गुलबाल.	जबानी.	जोर	तीर (बाण)
गुगव.	जमीन.	गुन्दर.	गुमान.
गुड.	जर (दगोटें)	तक.	गुद.
गोलदाज.	बगोरेषा)	तस्ता.	सेगा.
गोला (बोरण)	जरद.	तवदा.	सेजाव.
गोरेबारा.	जई (बिबडा).	तग.	सेजी.
ग्याही.	जरा (दोहें)	तगारी.	तोसदान.
गंग.	जदां.	तनखा.	ईन.
गणपती.	जडद-दी.	तमासा.	दगदग.
गमन.	जयान.	तपार.	दगा.
गारद.	जहर.	तरकारी.	देकेदार.
गारपी.	जहाज.	तरबूज.	दम-मा.
गलास.	जगा.	तपनू.	दमान.
गदमा.	जाजम.	तरण-णा.	दमामा.
गारद.	जादा.	तलम.	दरकार.
गारद.	जादु.	तटाग.	दरगाल.
गारद.	जाबसाट.	तबाना.	दरगा.
बिगल.	जामदार.	तस.	दरजी.
पीग.	जाम (देडा)	तह.	दरद-दी.
पीज.	जामा.	ताहाहवात.	दरबार.
पीण.	जाहागीर.	तलीम.	दरम्यान.
सेहर.	जाहाबाज.	तापीत-द.	दरया.
भोर.	जिदगी.	तागईत.	दरयाकत-वी.
छबिना.	जिस्त.	ताज.	दरवाजा.
जखम.	जीन.	ताजा.	दरवेदी.
जंग.	जुदा.	तापता-कता.	

दरोगा.	दुर्भाग.	निम्मा-ज्जे.	पारम.
दरोवसा.	दुश्मन.	निरम.	पामंग.
दर्या.	दुगाला.	निगाण-णी.	निम्मा-मा-ना.
दर्यास.	दुम.	नेक.	निम्मा.
दह.	देर (उगीर).	नेचा.	निम्माद.
दसा.	दोस.	नेछा.	पुरजा.
दस्तुरी.	नमरा.	नोक.	पुरशीस.
दहनात.	नजरणा.	नोकर.	पुस्त.
दाणा (श- हाणा).	नजी-सु.	न्याहारी.	पुम्नी.
दाद.	नमाज.	न्याहाल.	पूक.
दानद (वि- श्वास).	नमुना.	पजा.	पेगम.
दार.	नमूद.	पंजाबी.	पेच-पेच.
दारु.	नरद.	पडदा.	पेश-जी.
दाल.	नरम.	पन्हा.	पेशवा.
दालन.	नाखवा.	पन्हेरी.	पेशा.
दास्तान.	नासुदा.	पर (पल).	पेषवान-वाज.
दिकत.	नासुस.	परगणा.	पेस्तर.
दिगर.	नाजूक.	परवा-पर्या.	पेहरण.
दिरंग-दिरींग.	नातवान.	परवाणगी- नगी.	पेहलवान.
दिल.	नादान.	परवाना.	पैमंजर.
दिवाण.	नाबद.	परगंदा.	पैजार.
दिवाणा.	नाबूद.	परी.	पैदा.
दिवाल.	नामदार.	पलख.	पैदास्त.
दुकान.	नामोश.	पलिता.	पैमाश-प.
दुमची.	नालस्ती.	पल्लिस-पसंत.	पैरव.
दुमाला.	नाश्टा.	पाजी.	पैल.
दुय्यम.	निगा.	पादशहा.	पैवस्ती.
दुरुस्त.	निमक.	पायखाना.	पोक्त-क्ता.
	निमचा.	पायमल्ली.	पोते.
	निमे (अर्घी).		पोशाख.

शुद्धपत्तिमदीप.

९

पोरिदा.	बरकजी-कत.	बारगीर.	मगसूर.
पोलाद.	बरमास-सा-	बारदान.	मजा.
प्यादा.	रत.	बारदार.	मजूर-री.
प्याला.	बरतरफ.	बारनिशी.	मइत (सहाय).
परमास.	बरदास्त.	बारीक.	मई.
करोस्त.	बरबद.	बाबर.	मदानी.
कमान-ज.	बरात.	बिगद.	मईमी.
कलानबिस्तान.	बफ.	बिघाण.	मफा.
कस्त.	बफी.	बिनाखी.	मलम.
कानम-गाण.	बटायत.	बिनी.	मलिदा.
किरगी.	बत (पां).	बिन्वी.	मसक.
किरमा.	बस्तन.	बिमार.	मरवा.
कियाद.	बस्ता.	बिलेद.	मस्त.
कशी.	बहर.	बिन्दोर.	मरतवान.
कशीख.	बहागा.	बुगणे.	मस्ती.
कशत.	बहादर-दूर.	उदुख.	महिना.
कगर.	बहार (बगत).	बुरूज.	मान.
कगड.	बदाल.	बेकार.	मादखान.
कगीचा.	बाग-कगीचा.	बेत.	मांदगी.
कड.	बागाईत.	बेददार.	मांदा.
कद.	बायत.	बेश.	मादी.
कदर.	बाजार.	बेशमी.	मादित.
कदलाम.	बाजू.	बोई-य.	मादे.
कंदा.	बाद.	बोगदा.	मिआज-द.
कशाम.	बादसाह.	बोन्वा.	मिरणें.
कंदि.	बाबत-द.	बिरनी.	मीर.
कदिस्त.	बार.	मममल.	मुजरत-द.
कंदोबरत.	बारकस-बारक-	मखलासी-मी.	मुजावा.
कयाणा.	त.	मगज (मेंट).	मुकदा.
करबंदाज.	बारकाई.	मगजी.	

मुक्त.	रक्त	रिक्त	रिक्त
मुग्ध	रक्षणगी	रक्षि	रक्षात्म
मम	रशन	रक्षम	रिक्ती
मेज	रमद	रग	रग.
मेजबानी-रा	रम्ना	रगद.	रिक्ता
नी	रहदगी	रम्नग.	रिम्नात.
मेणा	रम	रम्नाद.	रिम्पाव.
मेदगी	रम्न	रांकनीम.	रिम्पेव.
मेवा.	रपुम्न	बाहना.	रिम्ना.
मेहेर (प्रीति).	रमाल.	शरवत.	रिग.
मेहबाने-नी	रम्नुम.	शरम.	रिग्नी.
मैदा.	रेजगी.	शरमिदा-धी.	रिलेशर.
मैदान.	रेजा.	शह.	रिशी.
मोजा.	रेयस.	शहर.	रिबाय.
मोरधा.	रेसीम.	चाई.	रिसा.
मोरखंग.	रोगण.	शागिर्द.	रिस्त-बार.
मोहवत.	रोज (दिवस).	शाही.	रोख-दार.
मोहर-य.	रोजमरा-भुरा.	शानदार.	रोखी.
म्यान.	रोजा.	शानिशा.	रोत-खाना.
म्याना.	रोशनाई.	शाबास.	रोर.
याद.	लंगर.	शामदान.	रोरणी.
यावू.	लगाम.	शायदी.	सक्त-क्ती.
रकाना.	लव.	शाल.	संगमरवर.
रग.	लरकर-लप्कर.	शाहा.	संगीन.
रजई.	लाचार.	शिकस्त.	सजा.
रंजीस.	लाउ (भाणी-	शिकार.	संजाव.
रफू.	क).	शिताव.	सतम.

शुभचिन्मदीप.

९५

सतरंजी.
सतार.
संज्ञन.
सर्द.
सकेत-ता.
सबका.
समनेर.
सर.
सरकार.
सरका.
सरगोरे.
सरगाम.
गरदार-री.
गरनामा.
सरकण.
सरमाटा.

/सरहद.
/सराई.
सरागरी.
सरिकेवार.
/सई (बट)
सपोंस.
/सफेराजी.
सबदा-गर-
गीर.
/सकार.
सगरी.
/सज.
सजिदा.
सांथा.
साभान.
सादधान.

सारमान.
/साठ (वर्ष).
सालिना.
सुमार.
सुरमाई.
सुरत.
सुरमा.
सुग्रास.
/सुम्त-सुस्ती.
साँदा.
साँदागर.
हगम.
हजरत.
हजार.
हजारी.
हमा.

हमेश-शा.
हमेश-हमेशा.
हरकाण.
हरदु (दोन्ही).
हवाई.
हवा.
हाजारा.
हाजरी.
हासीठ.
हिंडु.
/हितेरसी.
हुनर-तार.
हुम्मा.
हुजारी.
होय.
होउ (मय).

पुरवणी पहिली.

जिज्ञासा (जाणण्याची इच्छा) हा गुण परमेश्वरानें मनुष्याच्या अंगी ठेविला आहे. याच्या योगानें जगांत अनेक मोठीं कार्यें उत्पन्न होतात. मोठमोठ्या ठपबुक्त शाखांचें आधिकारण जिज्ञासा होय. शाखावरील कळ देंठापासून सुटल्यावर खालीं कां यावें, वर कां जाऊं नये, किंवा तेंचच कां राहूं नये ! हें जाणण्याची इच्छा उत्पन्न झाल्यामुळे विशिष्टगुरुत्वाचा नियम कळला. पदार्थांचे गुण कळल्यावर त्यांपासून जगास पुष्कळ उपयोग होतो; तथापि प्रथमतः तत्त्ववेत्त्यांचें लघु उपयोगाकडे मसतें. ते केवळ जिज्ञासेनेंच प्रवृत्त होतात. परमेश्वरानें सृष्टि उत्पन्न करी केली, याविषयी माचीन काढ्यापासून सुधारलेल्या सर्व देशांतील तत्ववेत्ते आगापल्या ज्ञानवृद्धीच्या मानानें विचार करून आपसा समनुनीप्रमाणें सिद्धांत करीत आले. सर्वांच्या सिद्धांतांत थोडानहुन फरक आहे; तथापि परमेश्वरानें सृष्टिकर्ता एक प्राणी उत्पन्न केला; यापासून हा समजला गेला आहे, याविषयी सर्वांचें एकमतच आहे. अलीकडे युरोपांनीं उगधारलेल्या देशांत जगाची पूर्वस्थिति जाणण्याविषयी उत्कट इच्छा उत्पन्न झाली आहे. तीमुळे भूगर्भशास्त्र वगैरे अनेक विद्या उत्पन्न झाल्या आहेत. निकडल्या विज्ञान लोकांत मनुष्याच्या उत्पत्तीविषयी दोन पक्ष झाले आहेत. शरीरच्छेदन करून तदनुगुण मान, अग्नि, वायु, मज्जा इत्यादि-कांची परीक्षा करनी, या कथ्याने दिव्येक मनुष्यजतीच्या शरीररचनेन वाग्यावेद इदीन पडणो, त्यामुळे एका पक्षाचे कानें अगें अहं बी, इदीचीं नवीं मनुष्ये एकाच जातीचा निम्नार नव्हें; एकाच काटी दिश निघ काटी घेणा लयी

क्षणने सर्व पृथ्वीतील भाषा एका मूळाचा वित्तार असें झणतें येत नाहीं.

इसी पृथ्वीवर सुमारे ९०० वेगळाल्या भाषा आहेत, त्यांचे मूळाच्या संबंधानें युरोपांतील विद्वानांनीं आर्य, तुराणी आणि शमी, असे तीन वर्ग मानिले आहेत.

१ संस्कृत, सेंद, लातिन व ग्रीक, या व यांच्यापासून इ. लेल्या एशिया व युरोपखंडांतील भाषा व दुसऱ्या कित्येक मल्ल आर्यवर्गात येतात.

२ चिनी, तुर्की, तेलंगी वगैरे भाषा तुराणी वर्गात येतात.

३ बहरी (हिब्रू), आरबी, हबरी वगैरे भाषा शमी वर्गातल्या होत.

ही पुरवणी इतकी लाव लिहिण्याचें कारण कीं सर्वच भाषा एका भाषेपासून झाल्या असें आहे तर, भाषांचे व्युत्पन्न व अव्युत्पन्न असे भेद कसे मानता येतील ! सर्व कित्येकांचे झणणे आहे. यावर एबर्ट्स उत्तर की सर्व मनुष्ये एकाचा वित्तार असून, आर्य, यवन, बाहरी, अने भेद देशाचारवर्णादि संबंधानें जसे मानतात, त्याप्रमाणेंच हे विभाग करिले आहेत.

मंसकृत होन्द धीक लातीन या भागान अव्ययरुपेदाने प्रगणारे
 पुरवणी तुसरी.
 एताधियाचक नाव्.

मंसकृत.	होन्द.	धीक.	लातीन.	अर्थ.
मिनु	पावर	पावर	पेतर	मिना
मातु	मावर	मेर	मेतर	माना
प्रातु	प्रावर	प्रादित्र	पेत्र	प्राप्ता
प्रवु	न	अवेविप्रण	मीयाम्	मानु
जामातु	जामावर	जमोम	जेवर	अवेद
कडुर	कडुवर	हंमंगम्	मोमर	मामग
इदय	इरपय	कारमिज	कार	इदय
मिगम्	मर	कर	मोमुरम्	मिग (मन्तक)
अग्नि	अग्नि	ओकोम	ओपुलम्	ओम (होव्य)
इंग	दन्तम्	ओदीन्त	देन्तम्	इंग

संस्कृत.	संस्कृत.	ग्रीक.	संस्कृत.	अर्थ.
असि	असि	ओसिओन्	ओम्	असि (हाड)
पाय	पाय	पोदोम्	पेदिम्	पाय
रु	रु	ओउ	जेनु	जानू (गुड०)
क्षओणि	क्षओणि	होनिम्	फुनिम्	हुगण
गाओ	गाओ	हुम्	बोम्	गाय
अत्य	अत्य	हिपोम्	इवम्	घोडा
रु	रु	कपुओन्	कपानिम	थान (कुआ)
ह	ह	मुम्	मुम्	हुकर
दएव	दएव	विओ	दिउम्	देव
माओह	माओह	मेनी	मेनसिम्	महिना
अत्र	अत्र	अयोम्	इम्बर	दग
दिम	दिम	मीमोन्	हीम्स	बर्फ
देवान	देवान	दोमोन्	दोमम्	घर
रु	रु	पुजेव	कपम्	मुखा

पाकं मारगां रोच तीन चार पांच महा गान आठ नऊ दहा वीस नगर पडिछा रोचरों महात्मा भानवा

मर्कम् मिमिक्षिम् दुओ वम् महाओम् किंके मेवम् मेमेम् ओरटो ओदेम् रिमेम् भिक्षिम् मेवम् प्रियम् रिम् मेवमत्तम् मेमिषल

मुनेम् होमेष् दुओ वीम् हेममांम् वेने हेवम् हेम योस्टो हेनी देक देकोनी देवोच प्रोमोम् रिम् हेवम् हेवहोमम्

पाम हम् ह् पको चरको पंचम् एवम् हावम् वनम् नवम् दानम् रिमिनि गतोम् वेनेमो रिम् वल्लो हसपो

पकं मय दि वि (वया) ननु (व०) पंचम् एवम् मवम् मवम् नवम् दानम् विमिनि भानम् प्रपय दिम् वट्ट एवमम्

संज्ञक.	संज्ञ.	प्रो.क.	ल्यवीन	अर्थ.
दा (ददाति)	दधाति	दिदोति	दो	देणे (देतो)
स्था	स्था	दिस्तेति	स्तो	उमें राहणे [रणे]
पू (भर)	पूर	करो	करो	बहाणे (घाएण क-
भू	भू	पुओ	पुइ	होणे
भन	भन	तनुओ	तेनो	ताणणे
भव	भव	जेप्रओ	जिओ	उत्पन्न होणे
बह	बह	ओचिओनि	वेहो	पहाणे
बम्	बम्	हेन्नुनि	वेन्तिओ	आच्छादन करणे
प्रजम्बू	प्रजम्बू	मेतोम्	मेन्म	मन
ह (हर)	हर	क्रेनो	क्रिओ	करणे
वम्	वम्	एभिओ	वोमो	ओकणे
लिह	लिह	आनिगिआ	पिगो	शिपडणे
मल	मल	बोतोम	घोतंदिम्	मरणारा
मेर	मेर	दीदो	विदिओ	जाणणे

भिने प्रशासने पाचा वनयने निने दान्यभिने मोजने जोहने मने } उपयुगे } उपयुगे उदक न मतर

तेरिओ ठगम् बोगम् वेगम् विओ रिओ मेरिओर जेओ रिओ कान् पर गुण् प्रो इन्तम् अन् ने, नान् पोख्

वेओ ठगेम् वाण् शिग्तो निओ रिगुनि मेरिओ गुण्मि निगुमि मुन पेरे इण् प्रो एन्तोम् कयो ने आरिखेन

तेरेम् एन् एन् तन् ए रिन् म् पु ए एन् देरे डेरे फ् अन्ने अन् न एन्ने

एन् एन् एन् ए रिन् म् पु ए एन् देरे डेरे फ् अन्ने अन् न एन्ने

संस्कृत.	संस्कृत.	संस्कृत.	अर्थ
नवति	नवइति	नवद्	नवद् (१)
नेदिष्ठ	नज्ज	निमद्	नवद्
नेम	नएम	नीम्	निम्मे (अ)
पच्	पच्	पलान्	शिबविणे
पत्	पत्	किनादन्	पड्ये
पधात्	पसकात्	पम्	नंतर
पणं	परेन	पर	पान
प्रच्छ	परेण्	पुंसिदन्	विचारणे
प्र+स्था	प्रस्था	केरिमादन्	पाठविणे
पाद	पाप्	पा	पाय
पार्णि	पाप्	पाप्पद्	टांच
पुत्र	पुय	पुषर	मुक्ता
पूर्ण	परेन	पर	पुष्ट
पृष्ठ	पस्ति	पुल्ल	पाठ
बंश्	पंद्	रुंश्	बांधणे
भर	भद्	पुंश्	धारण करणे
भानु	भानर	विशरद्	माऊ
भिरश्	भएश्	विशिरद्	बैद्य
भू	भू	पुनर	होने
भूमि	भूमि	भुम्	भुई
ममा	मज्जा	मग्	मेन्दु, मगत्र
गृह	मरद्	माजिदन्	मदन करने
मनम्	मनद्	मंश्	मान
मले	मरेन्	मद्	मनुष्य
मर }	मर	पुंश्	मरने
मृ }	मर	माही	माया
मग्ग	मग्ग	मिद्	मोडा
महन्	ममन्	मगन्	माही
महिष्ठा	मही	मद्	मदिना
माभ	माभेद्	मिद्	मिन्

प्राकृत.	संस्कृत.	प्राकृत.	अर्थ
कुट्टि	कुम्भि	कुल	मूठ
मेघ	मण्ड	मेघ	डग
देव	मण्ड	मेघ	मैडा
दव	दव	मौ	जव
बाहु	बाहु	बाहु	बाहु
रञ्जित	रञ्जित	रास	रास
रम्भा	रम्भा	राह	रक्षा
रर	रर	रसन	रजने
रर	रर	रामिदन्	पाऊण पडने
रर	रर	रार	कारा
रर	रार	बिल	बीस (१०)
रर	बिलैति	बिरिज	ताहुक
रर	बेरैज	सर	दीभर
रर	रात	सिमार	काय
रर	शार	सर	कोके
रर	राह	सरसन	समय अगुने
रर	रर	सुम्न	सखर करने
रर	सु	सुनुन	ऐकने
रर	स्वएत	सकेर	सपेल (पाइरा)
रर	शटि	सले	राट (१०)
रर	इजमत	अनुमान	समय (७०)
रर	इपेति	हमार	सर्व
रर	दीर्घ	हर	मान
रर	पसान्	पसान्	सन्द करने
रर	कन्	मानदन्	बहिन
रर	काहर	रवा	आपने
रर	क, हर, म्	रर	हजार (१०००)
रर	हजार	हजार	राहने
रर	सा	हलादन्	स्थान
रर	सान्	आसान्	

‘ श्रुत्युत्पत्तिप्रदीपांत अमुक शब्द पाहजे शास्त्राग तो अमुक ठिकाणी लवकर सांपडेल, याविषयी काही संशयीत नाही, ती शास्त्राग बरे पडेल, अशी दिल्लेक मिथांकडून व निष्ठुकांकडून सूचना आस्वायस्व पुढील वर्णानुक्रमवार यादी दिती आहे. जो शब्द पुस्तकांत पाहाण्याचें मनान येईल, तो यादीच्या बाब्या ओळीत पाहून त्यापुढे उजव्या ओळीत जो शब्द अगेल त्या शब्दाखाली तो पाहावा. उजव्या बाजूचे सर्व शब्द पुस्तकांत मोट्या अधराने वर्णानुक्रमाने छापिलेले आहेत.

अ.	अहे-अह	अहृण-अृ
अक-वहा-अंरु.	अगीन-अतिवि.	अमोन-अृण
अकरा-एकारवा.	अकरण-अृ	अमोन्कि-..
अकिन-अंरु.	अका-अव	अयन-अवृ
अकाव-क.गम.	अकाशी-अवृ.	अगो-अवृ
अवीन-अं	अवेला-अवे	अवेन-अवृ
अवोह-अवोह.	अवेली-..	अवी-..
अगेह-राव.	अवोली-..	अविने ..
अवाग-वाग.	अनष्ट-अृ	अवर्-..
अगव-गव.	अनरी-अवृ	अवे अवे
अगरहे-अव.	अमारी-वा.	अवेरि-रि-अवे.
अघरीन-वृ	अनुवर-वृ	अनेक ..
अघारी-अव	अकिन-वृ	अवे-..
अका-अवव.	अवव-वृ	अवेक-..
अकन-अंरु	अकराव-रावि	अवेन, अविने-अवृ
अकाग-वा.	अवेन-वृ	अकन-अव
अकागवा-..	अवोली-अवृ	अकिना-अकन
अकिवव-वि.	अकिमन-अवृ	अवववा-अववव
अकुली-अकि	अकिवेक-अवि	अववव-अ
अकली-अवृ.	अकन-अव	अववव-अवृ
अकने-..	अका-अव	अकवोव-अवे
अकली-वा.	अकरी-अवृ	अकन-अव व'अव'.
अकृता-अकव.	अकर-अवृ	अकव-अव
	अकृ-अवृ	अकवे-अववव.

व्युत्पत्तिमयीपांत अमुक शब्द पाहजे शास्त्रास तो अमुक ठिकाणी लढकर सांपडेल, याविषयी वांढी तजवीज नाही, ती शास्त्रास बरे पडेल, अशी कित्येक मित्रांकडून व शिष्टाकांकडून सूचना आस्वावरून पुढील वर्णानुक्रमवार यादी दिली आहे. ओ शब्द पुस्तकांत पाहाण्याचे मनांत येईल, तो यादीच्या काम्या ओळीत पाहून त्यापुढे उजव्या ओळीत जो शब्द असेल त्या शब्दाखाली तो पाहावा. उजव्या बाजूचे सर्व शब्द पुस्तकांत मोठ्या अक्षराने वर्णानुक्रमाने छानिलेले आहेत.

अ.	अडे-अड.	। अगुन-गु
अंक-पहा-अंक.	अनीन-अनिनि.	। अगोच-गुच
अकाग-पवाइय.	अदक्य-रगु.	। अगोचिक-॥
अकिन-अंक.	अघार-अघ	। अगत-अगु
अघाट-अगत.	अघारी-अघा.	। अघा-अघा.
अकीन-की.	अघेला-अघे	अघेन-अघे
अघोड-अघोडक.	अघेली-॥	अघी-॥
अघाट-अघ	अघोली-॥	अघिने-॥
अगाग-अगु.	अनरु-गुगु	अघ-॥
अगत-अगु	अनरी-अगु	अघ-अघे
अगरडे-अघ	अनाडी-हा.	अघेहिरी-अघे.
अघरीन-अघ	अनुचर-अघ	अघेड-॥
अघाटी-अघ.	अविन-अ	अघे-॥
अघाट-अघाट.	अघाव-अघ	अघेन-॥
अजम-अज.	अघाव-रावि	अघेन, अघिने-अघे.
अजग-हा.	। अघेन-अ	। अघन-अगु
अजगता-॥	अघोली-अघ.	अशिना-अकल.
अजिबद-अि	अजिमन-अगु	अघरमा-अघरमा.
अठडी-अठि	अजिबेक-अिब.	अघार-अ
अठवी-अठु.	अजग-अज.	। अघरोच-अघ.
अठजे-॥	अजग-अज	अघरोचने-अघ.
अवाणी-वा.	अजग-अमुक.	अघन-अघावाया.
अवजमा-अवज.	। अघर-अ	अघिब-अघ.
	अघु-अमुक.	अघेर-अघरी.

काहानी-कघ्.
 काल-काल.
 काष्ठा-काष्ट.
 किचाट-कुत्ता.
 किडा-कीट.
 किरण-कृ.
 किरीम-कृमि.
 छिट-छिश्.
 किसाने-कृष.
 किन्नस-छिश्.
 कीच-कृत्वा.
 कीट-किट्ट.
 कीड-कीट.
 कीव-कृपा.
 कुह-कुह्य.
 कुचकुचने-कुच्.
 कुचर-चर्.
 कुचराई-,,
 कुचा-कुच्.
 कुचका-कुत्त.
 कुचने-,,
 कुचकुचने-कुच्.
 कुचर-,,
 कुटका-कुट्.
 कुटकी-कुटकी.
 कुटण-कुटिनी.
 कुटने-कुट्.
 कुटी-कुटी.
 कुटाळ-कुटिल.
 कुटीण-कुटिनी.
 कुटिण-कुट्.
 कुटे-कुच.

कुडने-कुड्य.
 कुडण-,,
 कुडला-कुड.
 कुडा-कुट्य.
 कुडा-कुड.
 कुडी-कुटी.
 कुडी-कुड.
 कुणकृण-कुण.
 कुण-कुण्.
 कुणने-,,
 कुदळ-कुदाल.
 कुदळी-,,
 कुपन-कुप्.
 कुपडा-कुप्प.
 कुभार-कुभकार.
 कुरकुर-कुर.
 कुरर-,,
 कुचाट-कुमार.
 कुचा-कृष.
 कुशी-कुशि.
 कूट-कूट्य.
 कूस-कुशि.
 कूल-कू.
 केम-केर.
 केट-करवि.
 केटी-,,
 कोट-कोटी.
 कोटा-कोठ.
 कोटार-,,
 कोठे-कुच.
 कोट-कुट.
 कोटाटे-कुट.

कोडे-कूट.
 कोविचीर-कुसुंर.
 कोन-कोण.
 कोनाडा-,,
 कोप-कुप्.
 कोपने-,,
 कोपर-कूर्पर.
 कोपरा-कोण.
 कोरट-उर्.
 कोरडा-कुकुट.
 कोरने-कू.
 कोरीव-कू.
 कोन्हा-कोटा.
 कोवडा-कोमण.
 कोस-कोश.
 कोरडा-कृष्णाट.
 कोट-कपिथ.
 कमने-कम्.
 किया-कृ.
 केरा-छिश्.
 र.
 वचने-वच.
 रात्र-रात्र.
 राट-शठ.
 राटकमे-,,
 मडनी-मड.
 राटना-रागण.
 मडा-मड.
 सडा-मड.
 रागने-,,
 राग-धृग्.

गाणै-गा.	। गुणाकार-गुण.	घ.
गाथा-,,	गुप्त-गुप्.	घटका-घटी.
गाभीण-गभीनी.	गुफणै-गुह.	घटना-घट्.
गांभीरु-,,	गुका-,,	घटीत-,,
गान-गा.	गुहा-गुह्.	घटण-,,
गाभ-गभै.	गूढ-,,	घटणे-,,
गाभण-,,	गूळ-गुड.	घडा-,,
गाभा-,,	गैर-गैदुक.	घट्याळ-,,
गाभारा-,,	गेरू-गौरिक.	घन-घन,
गाव-गो.	गोमरू-गोधुर	घण-घन्
गावन-गा.	गोती-गो	घर-मह्.
गार-कारका.	गोटण-गो.	घर्षण-घर्.
गात्राणै-गाई.	गोडा-,,	घम-,,
गात्र-गत.	गोद-गुद	घमण-,,
गांव-घाम.	गोडी-,,	घाट-घट्.
गाळ-गान्.	गोन-गोव.	घांट-घरा.
गाळगै-,,	गोनावटा-,,	घाटणै-घट्.
गिषाड-गृध.	गोनावगी-,,	घाटके-,,
गिषावम-दीप्प	गोपटी-द.वा	घांटी-घरा.
गिझवा-,,	गोह-गुह.	घाण-घा
गि-हाईड-घट्	गोहण-,,	घान-घन्
गिडगिडीन-गिन्.	गोरा-गौर	घाम-घ.
गिटगै-,,	गोन-गोठ	घामोडे-,,
गीध-गृध	गोनह-,,	घाव-घट्.
गुप्त-गुप्.	गोहर-गो.	घाना-,,
गुप्त-गुना	गोहरी-,,	घाव-,,
गुदर-गुदर	गोमाटी-गोमदार्.	घाम-घम.
गुमराव-,,	गोरा-गोव	घामणै-घर्.
गुहाडणै-गुह	घव-घन.	घी-घ
गुहिरा-गुण.	घट्ट-,,	घुडणै-गुटी.
गुह-गुह	घमन-घम.	
गुहाणै-गुह	घमण-,,	

बकुली-बकुल.
 बकुट-
 बगडा-बहु.
 बबनाग-बबुनाग.
 बबा-बबु.
 बडारवे-बड.
 बडा-बड.
 बडग-बुड.
 बडि-बडिका.
 बबन-बब.
 बबारा-बब.
 बरमान-बु.
 बरा-बु.
 बलने-बब.
 बहार-बिहार.
 बडिर-बडिर.
 बडिरा-
 बडीग-बडिनी
 बड-बड.
 बडकड-
 बाट-बड.
 बाबुरड-बड.
 बाडू-बाडू.
 बाणी-बानी.
 बाग-बड.
 बागडी-
 बाँध-बड.
 बाधन-
 बाधगुड-बड.
 बाँधने-
 बाधने-बाध.
 बाधा-बाध.
 बाडी-बाध.

[illegible][illegible]

व्युत्पत्तिप्रदीप

मध्यम-मध्य.

मन-मन.

मरण-मृ.

मरये-॥

मराटा-महाराष्ट्र.

मराठी-॥

मर-मृ.

मर्त-॥

मर्त्ये-मृ.

मर्त्य-॥

मरुत-॥

महेरी-मही.

मम-॥

ममय-ममराज

ममयवती-॥

ममी-मही

महान-महत्

महेश्वर-॥

महाध-महाध

महागर्भ-महाध.

महापुत्र-मातुल.

मज-मज

मजकट-॥

मज्जे-॥

मज्जी-॥

माई-मृ.

माहव-महव

माधव-माईव.

मय-मये

मय-मरण

मायये-॥

मायनी-॥

मागरा-माई

माये-॥

मापारा-॥

माध-मध

माया-॥

मायी-॥

मायेवी-॥

मात्र-मद्र

मात्रपर-मध.

मात्रये-मद्र

मात्र-मात्रोर

मात्री-॥

मात्री-मध्य

माहे-ममय.

माहवे-मद्र

माहव-महव

माहा-महक

माहिद-माहिध

मातुलकी-मनु

मातुल-॥

मायी-मृ.

माया-महव

मायाष्ट-॥

माया-मह

मायुवती-मनु

माय-मा

माय-मनु

मायये-॥

मायव-मनु

मायीव-॥

माय-मा

माये-॥

माया-मायक

माय-मायु

माय-मृ

मायवा-॥

मायण-माये

मायने-मृ

माय-मायु

माय-माया

मायये-मा

मायवी-मायु

मायवम-मातुलानी

मायवा-मातुल

मायी-मायिका

माय-माय

माया-माय

मायोवी-माय.

माहेर-मायु

मिह-मिह

मिहव-॥

मिही-॥

मिह-॥

मिही-महीव

मिहव-मिह

मिहव-मिह

मिहव-॥

मिहव-॥

मी-ममय

मी-मिह.

मुहये-मुह

मुह-मृ.

मुह-मुह

मुह-॥

मुगवडा-मुग.
 मुगशुभ-,,
 मुहय-,,
 मुगडी-मुदुट.
 मुगु-,,
 मुग्ध-मुद्.
 मुज-मुज
 मुजा-मुज
 मुकने-मुद्.
 मुटका-,,
 मुटके-मुद्.
 मुजन-मुद्.
 मुरी-मुश.
 मुरल-मूक
 मुमकट-मुल.
 मुमळ-मुसल
 मुळा-मूलक.
 मुळी-मूल.
 मूग-मुत्र
 मूठ-मुष्टि
 मूड-मुद्.
 मूत-मूष
 मूद-मुदा
 मूल-मुद्
 मूल-मूषा.
 मूळ-मूल.
 मूयु-मू.
 मूड-मूद.
 मेड-मेवि.
 मेडा-मेदू.
 मेदू-मिद्.
 मेदुण-मिधुन.

मेड-मिद्.
 मेडा-,,
 मेव-मव
 मेवा-,,
 मोकडा-मुद्.
 मोगरा-मुद्र.
 मोड-मुद्.
 मोडने-,,
 मोनी-मुका.
 मोधा-मुसा.
 मोर-मयूर.
 मोन-मूल्य.
 मोद-मुद्.
 मोदनी-,,
 मोदने-,,
 म्या-मया.
 म्दण-मग्.
 म्दणने-,,
 म्दलारा-मद्ग.
 म्दतारी-,,
 म्दम-मदिपी.
 म्दोनूर-मुद्गं
 य.
 यसा-ययु.
 यनि- } य
 यम- }
 यम-यम्
 याजने-याच
 याचना-,,
 याचा-,,
 यान-या.
 यार-यार.
 युवन- } यु.
 युवनि- }

(मुद-मुद्.
 वंडडा-एडक.
 वेवे-अव.
 वोग-वुन.
 वोडने-,,
 वोडना-वुन.
 वोडा-वुद्.
 वोवन-वुन.
 र.
 रग-रज.
 रग-रज
 रगविने-,,
 रवणे-रव्
 रचना-,,
 रजविने-रद्.
 रडने-रद्.
 रदन-रद्
 रर-,,
 ररा-,,
 राधा-रर.
 रमणा-रम्.
 रमणुक-,,
 रमणे-,,
 रव-र
 रजव-रोमव.
 रमी-रमि.
 रस्ता-रध्या.
 रर-रद्
 रराट-अरपंडू.
 रराणे-रद्.
 ररिन-रद्.
 ररा-रध्.
 रर-रजि.
 राडक-राड.

